

**Aija Saari (toim.),
Sari Rautio &
Virpi Remahl**

KOHTAAMISIA LASTEN LIIKUNNASSA

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke 2002–2008

KOHTAAMISIA LASTEN LIIKUNNASSA

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke 2002–2008

Aija Saari (toim.), Sari Rautio & Virpi Remahl

Taitto: Heini Kauppinen

Kansikuva: Antero Aaltonen

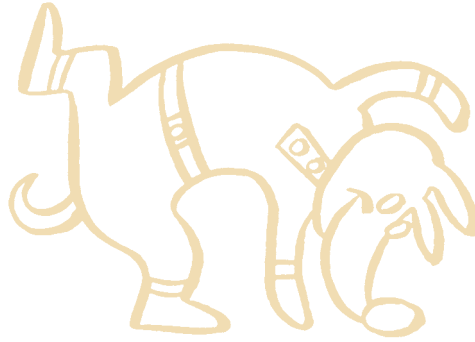
Muut kuvat: Antero Aaltonen, Johanna Helenius, Nina Jakonen,

Tiina Juhola, Virpi Remahl, Aija Saari, Finn Snaterse

Paino: Kalevaprint 2008

ISBN 978-952-99690-3-6 (nid.)

ISBN 978-952-99690-4-3 (PDF)

Johdanto	2
Tiivistelmä	4
Referat	5
Summary	6
HANKKEEN TAVOITTEET JA ARVIOINNIN TOTEUTUS	7
LÄHDÖT: Tarve näille sisällöille oli syntynyt	11
KOULUTUS: Inkkupiirakka onkin ehkä se oikea tapa	16
KOHTAAMISET: Tavislasten kanssa on ihan samoja haasteita	23
KEHITYSKUMPPANUUS: Kaikkea ei tarvitse osata itse	27
YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	31
Nuori Suomi on laajentanut reviiriään Vammaisurheilujärjestöt löysivät keskinäisen yhteistyön ja kehityskumppanuuden Johtopäätökset	
Kirjallisuus	37
Liitteet:	
1: Hankkeen arviointihaastattelut 6.10.2007–26.2.2008 ja haastattelurunko	38
2: LKL-hankkeen tavoitteet (2003) ja vaikutukset vuoteen 2006	39
3: Leirikysely 2007 leirille osallistuneille	40
4: Tarina kehityskumppanuudesta	41
5: Hankkeen yhteistyöverkosto 2002–2008	42
6: Kouluttajakoulutus, seminaarit ja ohjaajakoulutus 2002–2008	44
7: Työpajat, tapahtumat ja leirit 2002–2008	46

JOHDANTO

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke (LKL) käynnistyi vuonna 2002 Nuoren Suomen tukemana. Inklusiotiedolle ja osallistumista tukeville ideoille oli kysyntää vammaisten lasten perheissä, urheiluseuroissa, päiväkodeissa ja kouluissa. Aluksi kyse oli vammaisurheilujärjestöjen Suomen Invalidien Urheiluliiton (SIU) ja Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilun (SKLU) käynnistämästä koulutushankkeesta. Näkövammaisten Keskusliiton (NKL) liikuntatoimi liittyi mukaan vammaisurheilun yhteistyöhön 2003. Jyväskylän yliopiston mukanaolo vahvisti käytännön kehittämistyön toimintatutkimuksellista näkökulmaa. Opetusministeriön tuen

avulla hankkeelle saatiin palkattua puolipäiväinen projektikoordinaattori vuonna 2005, mikä mahdollisti ammattimaisemman otteen inkluusiotyössä. Hanke päättyi kesällä 2008.

Hankkeen tavoitteena oli muokata suomalaista liikuntakulttuuria sellaiseksi, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen on helpompaa osallistua yleiseen liikuntatarjontaan. Osallistumiskynnyksen madaltamiseen käytettiin monia keinoja, joista tärkeimmiksi jalostuivat vuosien mittaan koulutus, kohtaamiset ja kehityskumppanuus. Kolmen koon (koulutus, kohtaamiset ja kehityskumppanuus) työkalupakki

muodostaa myös tämän raportin ytimen. Näiden työtapojen näkyväksi tekeminen on samalla panoksemme liikuntakulttuurin osallisuutta ja osallistumista koskevaan keskusteluun.

Inklusio kiinnostaa tänä päivänä monia. Syrjäytymisen ehkäisy (social exclusion) tuntuu olevan lähes muotitrendi. Liikunnan ja urheilun kansalaistoiminta on jopa EU:n tasolla valjastettu syrjäytymisen ehkäisyn instrumentiksi. Suvaitsevaisuuden, monikulttuurisuuden ja esteettömyyden sanoja on liiankin helppo kopioida suunnitelmiin ja strategioihin. Syrjinnän vastaisuuden vieminen käytäntöön edellyttää perusteellista arvokeskustelua siitä keitä haluamme liikuttaa – ja keitä rajata toiminnasta pois. Tällöin joudutaan miettimään myös sanoja ja ilmauksia, joita käytetään. Tämä vanhan ja uuden puhettavan ristiriita näkyy myös tässä raportissa. Hankkeessa päädyttiin keskittymään toimintaan ja kohtaamisiin.

Hanke käynnistyi vastauksena lasten liikunnan uusiin haasteisiin. Inklusion kuvaamista hankaloittaa se, että se toteutuu aina sillä hetkellä siinä tilanteessa. Kyse on jatkuvasta prosessista, jossa voi tapahtua myös takapakkeja.

Tässä raportissa kuvaamme ilmiötä käytännön kautta. Ymmärrämme inklusion kaikille avoimena toimintana ja toimintaympäristönä. Erilainen näkeminen, kuuleminen, hahmottaminen, liikkuminen, ymmärtäminen ja kommunikaatio nähdään luonnollisina ominaisuuksina. Lapsi voi itse valita missä ja kenen kanssa liikkuu ja mitä liikuntamuotoa tai -lajia hän harrastaa. Perinteiset erityisliikunnan vertais- ja diagnoosipohjaiset ryhmät ovat osa tasa-arvoista valinnan mahdollisuutta.

Tämä hankeraportti on samalla kuvaus lasten liikunnan, erityisliikunnan ja vammaisurheilun toimijaverkoston kehittämisen- ja oppimisprosessista. Opettajina ja kehityskumppaneina ovat olleet englantilaisen Youth Sport Trustin ja Australian Sport Commissionin inklusio-ohjelmat sekä innostuneet ja osaavat kouluttajat ja vammaisurheilijat. Paljon on myös opittu käytännössä omista virheistä. Tämä raportti on tuotettu matkaoppaaksi heille, jotka pohtivat vastaavia teemoja.

Tutkimuksen kielellä kuvattuna hankeraportti on laadullinen. Luvussa yksi kuvataan hankkeen tavoitteita ja arvioinnin toteutusta. Luvussa kaksi kuvataan eri toimijoiden sanoin tilannetta ja toimintaympäristöä, jossa hanke käynnistyi. Luvuissa 3–5 ollaan sisällä hankkeen keskeisissä työtavoissa. Viimeinen luku kokoa hankkeen keskeiset tulokset, inklusiota tukevat työtavat ja pohdintaa tulevaisuuteen. Raportin loppuun on koottu taulukko koulutuksista ja kohtaamisista sekä verkostossa mukana toimineista yhteistyökumppaneista. Erilaisten tapahtumien, koulutusten ja yhteistyökumppanuuksien tarkka kokoaminen tähän raporttiin osoittautui aikaa vieväksi muistelutyöksi, jossa selattiin toimintakertomuksia ja kalentereita. Esimerkiksi kunta-, yhdistys- ja oppilaitostoimijoita oli niin valtava määrä, että päädyimme jättämään kuntatoimijat pois listalta.

Tässä raportissa ei käsitellä inklusiohankkeen osana toteutettua nk. eettistä lajiliittohanketta, jota toteutettiin 2003–2005 kahdeksan liiton kanssa. Sen raporttina ilmestyi Yhdessä ja erikseen – tarinoita lasten urheilusta (toimittanut Saari, 2005). Niinikään Kaikille avoin -ohjelman toiminnan kuvaus jätetään myöhempiin raportteihin, vaikka sen käynnistymisen ja toimintatavat ovatkin LKL-hankkeen perua. Aija Saari työstää teoreettisempaa lähestymistapaa inklusioon osana tutkimustaan Jyväskylän yliopistossa, joten tämän raportin kirjallisissa lähteissä painottuvat käytännönläheiset ja hankkeen aikana hyödyllisiksi koetut materiaalit, sekä hankkeen omat ja yhteistyökumppanien tuotokset.

Raportin kirjoittajat Virpi Remahl ja Aija Saari ovat hankkeen käynnistäjiä. Virpi siirtyi opettajaksi Liikuntakeskus Pajulahteen, mutta Aija toimii edelleen Suomen Invalidien Urheiluliitossa. Sari Rautio on toiminut hankkeen projektikoordinaattorina vuodesta 2005 ja hän siirtyi hankkeen loputtua Nuoreen Suomeen. Raportin työstö ollut laajan verkoston yhteinen oppimisprosessi, jossa käytännön työn tulosten kirjaamisen ohessa on pyritty luomaan ymmärrystä ilmiölle nimeltä inklusio.

Aija Saari, Sari Rautio & Virpi Remahl
Helsingissä 4.9.2008

TIIVISTELMÄ

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke (2002–2008) käynnistyi kolmen suomalaisen vammaisurheilujärjestön vastauksena inklusion haasteeseen. Hankkeen tavoitteena oli muokata suomalaista liikuntakulttuuria sellaiseksi, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen olisi helpompaa osallistua yleiseen liikuntatarjontaan. Osallistumiskynnyksen madaltamisessa ja kaikille avoimen toiminnan edistämiseksi tärkeimmiksi keinoiksi jalostuivat koulutus, kohtaamiset ja kehityskumppanuus.

Käsitteellä inklusio ymmärretään tässä raportissa sellainen kaikille avoin toiminta, jossa erilainen näkeminen, kuuleminen, hahmottaminen, liikkuminen, ymmärtäminen ja kommunikaatio nähdään luonnollisina ominaisuuksina. Liikunnan kansalaistoiminnassa on olennaista vapaaehtoisuus, joten kaikille avointen harrastusympäristöjen ohella myös perinteiset erityisliikunnan vertais- ja diagnoosipohjaiset ryhmät sekä vammaisurheilun lajit ovat osa tasa-arvoista valinnan mahdollisuutta.

Raportti on kuvaus lasten liikunnan, erityisliikunnan ja vammaisurheilun toimijaverkoston kehittämisen ja oppimisprosessista. Keskeisiä johtopäätöksiä ovat:

1. Laajana käsitteenä inklusio on koko yhteisön haaste. Liikunnan kansalaistoiminnassa ja yleisissä palveluissa inklusion toteutuminen edellyttää liikuntatoimijoiden yhteistä tahtoa, rohkeutta muokata vanhoja rakenteita sekä järjestelmällistä tukea opetusministeriöltä ja muilta liikunnan organisaatioilta.
2. Inklusiotyössä tarvitaan innostuneita ja yhteistyökykyisiä kehityskumppaneita, jotka auttavat luomaan siltoja ja kohtaamisia perinteisen erityisliikunnan palvelujen, vammaisten liikkujien ja yleisen liikunnan toimijoiden välille.
3. Inklusio voi joissakin tilanteissa toteutua lähes itsestään. Yleensä osallistumisen esteiden purkamisen kuitenkin edellyttää pois-sulkevien rakenteiden ja tekijöiden tunnistamista sekä niiden tietoista muuttamista.

4. Kun inklusio etenee, se muuttuu näkymättömäksi.

Hankkeen aikana lasten liikunnan palveluntarjonta on muuttunut. Nuori Suomi on lisännyt toimenpiteitä vähän liikkuvien, passiivisten ja muiden perinteisestä urheilun tarjonnasta pois pudonneiden lasten suuntaan.

LKL-hankkeen toimintatavat ovat siirtyneet yhteistyön kautta yleiseen lasten liikunnan kehittämistyöhön. Yhä useampi lapsi löytää liikunnan harrastusmahdollisuuden paikallisessa kerhossa, seurassa tai muussa ryhmässä.

Hanke on edesauttanut vammaisurheilujärjestöjen yhdentymisprosessin käynnistymistä.

Kaikille avoin -ohjelma on käynnistynyt. Se tukee koulutuksen, konsultoinnin ja rekrytoinnin keinoin perinteisiä urheilun ja liikunnan toimijoita. LKL-hankkeesta poiketen tässä uudessa inklusio-ohjelmassa operoidaan koko elämänkaarella, vauvasta vaariin.

Hankkeessa on toteutettu laajaa oppilaitosyhteistyötä, luotu toiminnallinen koulutusmalli ja koulutettu noin tuhat ohjaajaa. Lähes kahdessa sadassa tapahtumassa on kohdattu noin 18 000 liikkujaa ja 56:lla lasten liikuntaleirillä on kokeiltu tai toteutettu kaikille avointa toimintaa. Monien yhteistyössä toteutettujen lajiliittojen oppaiden ja materiaalien lisäksi hankkeessa on julkaistu kolme ohjaajaopasta ja Vammaisurheilu tutuksi -lajikortit.

REFERAT

Projektet Idrott för alla barn 2002–2008 (Liikuntaa Kaikille Lapsille på finska) startade som tre finska handikappidrottsförbunds svar till principen om inklusion. Projektets syfte var att utforma den finländska idrottskulturen så att barn i behov av speciellt stöd skulle ha lättare att delta i det allmänna idrottsutbudet. Utbildning, möten och utvecklingspartnerskap har visat sig vara de viktigaste medlen för att göra det lätt att delta i motions- och idrottsverksamhet och för att främja den för alla öppna verksamheten.

Inklusion avses i denna rapport en för alla öppen verksamhet, där ett annorlunda sätt att se, höra, gestalta, förstå, kommunicera och att röra på sig ses som naturliga egenskaper. Frivillighet är viktigt i idrottens medborgarverksamhet och de för alla öppna aktivitetsmiljöerna och även de traditionella referens- och diagnosbaserade grupperna inom specialidrotten samt handikappidrottsgrenarna skall alla utgöra en jämlik valmöjlighet.

Rapporten är en beskrivning av utvecklings- och inlärningsprocessen inom barnidrott, specialidrott och handikappidrottens nätverk av olika aktörer. De centrala slutsatserna är följande:

1. Som ett omfattande begrepp är inklusion en utmaning för hela samfundet. Det krävs gemensam vilja, mod att ändra föräldrade strukturer samt ett systematiskt stöd från undervisningsministeriet och andra idrottsorganisationer för att inklusion skall kunna genomföras inom idrottens medborgarverksamhet och de offentliga tjänsterna.
2. Inklusionsarbetet behövs engagerade och samarbetsvilliga utvecklingspartners, som kan bygga en bro och skapa kontakter mellan aktörerna inom traditionell specialidrottsservice, handikappade utövare av idrott och motion och allmän idrott.
3. En inklusion kan i vissa fall förverkligas av sig själv. I allmänhet förutsätter dock undanröjning av hindren för deltagande i idrottsaktiviteter en identifiering av uteslutande strukturer och aktörer samt en medveten ändring av dem.

4. Allt eftersom inklusionen framskrider blir den osynlig.

Under projektets gång har utbudet av idrottsaktiviteter för barn förändrats. Ung i Finland (Nuori Suomi) har satt in ökade resurser för att passiva unga och de som fallit utanför det traditionella idrottsutbudet skall uppmuntras till motion och idrott.

Genom samarbete har verksamhetssätten i projektet Idrott för alla barn överförts till utvecklingsarbetet inom den allmänna barnidrotten. Allt fler barn hittar ett motionsintresse i en lokal klubb, förening eller i någon annan grupp.

Projektet har främjat starten av handikappidrottsföreningarnas integrationsprocess.

Programmet Öppet för alla (Kaikille avoimohjelma på finska) har inletts. Programmet stödjer aktörerna inom traditionell motion och idrott genom utbildning, konsultering och rekrytering. Det nya inklusionsprogrammet riktar sig till alla åldrar, avvikande från projektet Idrott för alla barn.

Inom projektet har man samarbetat i bred utsträckning med olika läroanstalter, skapat en funktionell utbildningsmodell och utbildat cirka tusen handledare. Ca 18 000 har deltagit i nästan tvåhundra evenemang och på 56 idrottsläger för barn har man provat och genomfört en för alla öppen verksamhet. Med hjälp av samarbete har man publicerat många guider och annat material för grenförbunden samt tre guider för handledare och idrottsgrenkorten Lär känna handikappidrotten (Vammaisurheilun tutuksi på finska).

SUMMARY

The project Sports for All Children 2002–2008 (Liikuntaa Kaikille Lapsille in Finnish), was launched by three Finnish disability sport organisations as an answer to the challenge of inclusion: it set out to gradually change the Finnish culture of physical activity into one that facilitates the participation of children with special needs in mainstream activities. Training, interaction and developing activities in cooperation with mainstream organisations turned out to be the most effective means of encouraging participation and promoting accessible physical activity.

In this report, the word 'inclusion' is used to refer to all accessible activities based on the idea that it is natural to have different abilities to see, hear, perceive, move, comprehend or communicate. As the freedom of choice is essential in sports and physical activity based on civic participation/engagement, ensuring equal opportunities for persons with disabilities is not simply a question of accessible facilities; it also requires offering them possibilities for participation in adapted physical activity or various disability sports in diagnosis-specific or other peer groups.

The report describes the learning and development process of actors in the field of adapted physical activity, physical activity for children or in that of disability sport. Its central conclusions are:

1. In the broad sense, inclusion presents a challenge for the entire community. Thus, promoting inclusion in physical activity based on voluntary work as well as in mainstream sports services requires all actors in the field to work towards a common goal without being afraid of changing the existing structures; we also need systematic support from the Ministry of Education and other organisations promoting physical activity.
2. Promoting inclusion requires enthusiastic and cooperative partners who help us to establish connections and create interaction between the various parties, i.e. the providers of traditional adapted physical activity, persons with disability and actors in the field of mainstream sports.

3. Although inclusion may be spontaneous, in most cases, removing the barriers for participation requires being aware of the exclusive structures and factors and taking conscious action.
4. When inclusion becomes more widespread, it becomes invisible.

During the course of this project, there has been a change in the Finnish physical activity services for children: for instance, the Young Finland Association has shifted focus toward passive children or those otherwise out of the reach of traditional sports services. Additionally, the intensive cooperation between the project Sports for All Children and mainstream organisers of physical activity for children has allowed the working methods established during the project to be widely adopted by the latter. As a result, more and more children now find opportunities for engaging in physical activity in a local club, sport association or other group.

The project has also facilitated the upcoming merger of the Finnish disability sport organisations, and contributed to the launch of the new inclusion programme, Open for all (Kaikille avoin in Finnish). It supports the actors in the field of traditional sports by means of training, consultation and recruitment, and unlike Project Sports for All Children, is targeted at individuals of all ages.

The project, implemented in cooperation with a variety of schools, produced an activity-centred education model and provided education for approximately 1 000 instructors. The almost 200 related events were attended by approximately 18 000 physically active people, while the 56 sports camps provided children with possibilities for engaging in accessible physical activity. In addition to the many guidebooks and materials prepared in cooperation with sports federations, the project has published three guides for instructors and a set of fact cards called Getting to know disability sports (Vammaisurheilu tutuksi in Finnish).

HANKKEEN TAVOITTEET JA ARVIOINNIN TOTEUTUS

Arviointi oppimisen tukena

Tämän arvioinnin tavoitteena on kuvata Liikuntaa Kaikille Lapsille -hankkeen kulkua, prosessia ja toimintaa, sekä näiden ohessa arvioida tavoitteiden saavuttamista ja hankkeen vaikutuksia. Kuvaamalla hanketta toimijoiden omin sanoin ja tarinoin pyritään tuomaan esille inklusion erilaisia prosesseja erilaisissa konteksteissa sekä purkamaan näkymätöntä näkyväksi. Raportin yhtenä tavoitteena on inklusion kehitystyön suuntien ja tulevaisuuden haasteiden kartoittaminen.

Inklusion luonteeseen ei kuulu ”inklusoitujen” laskeminen, koska onnistuessaan inklusiosta tulee näkymätöntä. Tämä onkin inklusiotyön ja sen

arvioinnin haaste ajatellen esimerkiksi rahoittajia ja liikuntahallintoa. Lasten laskemisen sijaan olemme pyrkinneet kokoamaan koulutettujen, koulutusten, tapahtumien ja niihin osallistuneiden määriä etenkin hankkeen alkuvuosilta (liitteet 6–7), jolloin koulutusta vielä pyöritettiin hankkeen toimesta. Kun oma inklusioymmärryksemme syventyi, keskityimme prosessien avaamiseen ja kouluttajien tukemiseen inklusioprosessin ohjaajina. Samalla vastuu ohjaajakoulutuksen toteuttamisesta siirtyi tuetusti liikunnan aluejärjestöille. Hankkeen laadullisia tavoitteita kuvaa opetusministeriön hakemukseen liitetty ”tulevaisuuden muistelu” vuodelta 2003 (liite 2).

Hankkeen arviointi toteutettiin hankkeen loppuvaiheessa itse, koska arvioinnilla haluttiin saada

käytäntöön hyödynnettäviä tuloksia. Itse suoritettua arviointia puoltavat myös projektin tavoitteiden vaikeasti konkretisoitavuus määrinä tai tunnusluokina. Sidosryhmille haluttiin antaa mahdollisuus osallistua arviointiin ja toisaalta hyödyntää arviointitilaisuuksia sidosryhmien omien erityisliikunnan ja/tai inklusion suuntaisten aloitteiden ja toimintatapojen kehittämiseksi. Itsearviointi oli myös käytännössä ainoa vaihtoehto, koska hankkeessa ei ollut varaa palkata ulkopuolista arvioitsijaa.

Arvioinnin johtoajatus oli löytää vastauksia kysymykseen ”mikä toimii, kenelle ja missä olosuhteissa” (Robson 2001, 87). Pyrimme olemaan tekemättä asioista liian vaikeita. Hyvä arviointi ei ole sen kummempaa kuin hyvää ajattelua. Arvioinnin tarkoituksena on tuottaa välittömästi käytäntöön soveltamiskelpoisia tietoja, avustaa esimerkiksi suunnittelua ja päätöksentekoa, edistää palautetiedolla ihmisten ja organisaatioiden sisäistä oppimista tai edistää uudistusten toteuttamista (Sinkkonen & Kinnunen 1994, 33). Luomalla joustava ja osallistava prosessi sekä käyttämällä useita samanaikaisia lähestymistapoja, on mahdollisuus vahvistaa projektia, lisätä kykyä ja auttaa saavuttamaan oikeita asioita.

Arvioinnin systemaattisuuden varmistamiseksi materiaalin keräämisessä sovellettiin Aija Saaren liikunnallisen iltapäivätoiminnan hankkeiden arviointiin luomaa kehikkoa (Saari 2007, 52). Käytännössä se tarkoittaa moninaisia näkökulmia, dokumentteja ja tuotoksia sekä erilaisia kumppaneita, joiden kertomana kuvataan hankkeen toimintaympäristöä ja resursseja (konteksti), sisältöjä, toteutusta, hankkeprosessia sekä tuloksia ja vaikutuksia. Keskeisin materiaali on kerätty ryhmähaastattelujen avulla. Haastattelurunko on raportin liitteenä. Lähestymistapa on konstruktiivinen ja toteuttamistapa keskusteleva.

Arviointihaastatteluisissa painotettiin prosessin kuvasta ja toimintakonseptin onnistumista. Tavoitteena oli saada ote prosessin kirjavasta todellisuudesta, erilaisista intresseistä, neuvotteluprosesseista ja myös hankkeen liikkeelle sysäämistä ei-tarkoi-

tetuista alueellisista ja paikallisista sivurönsyistä. Menetelmässä korostuvat yhteistyö, vuorovaikutus ja dialogisuus. (Kauppinen & Nelimarkka 2004, 62; Sinkkonen & Kinnunen 1999, 91–95.) Osallisten äänen esiin tuominen ja palveluista vastaavien auttaminen kehittämään omaa toimintaansa lisää tutkimusten hyödynnettävyyttä ja kiinnostusta tutkimusta kohtaan.

Parhaimmillaan yhteistoiminnallinen arvioitsija kykenee ottamaan valmentaja-tukijan roolin, pyrkien voimaannuttamaan osalliset arvioimaan itse omaa toimintaansa (Clarke 2003, 26–28). Arviointihaastattelut olivatkin innostavia, ideoivia ja muodostuivat molemminpuolisen oppimisen paikoiksi:

”Jäätävän hyvä. Vitsi sentään, ku o herkullista tää palaveri!” totesi yksi haastattelijoista arviointikeskustelun jälkitunnelmissa.

Arviointihaastattelujen lisäksi selvitettiin oppinäytteinä ohjaajakoulutusten onnistumista (Waden 2008) ja leirityytyväisyyttä (liite 3). Lisäksi kerättiin kouluttajina toimineiden ajatuksia ja palautetta viimeisessä kouluttajakoulutuksessa Jyväskylässä 3.6.2008.

Haastattelujen toteutus

Tavoitteena oli haastatella kaikkien viidentoista liikunnan ja urheilun aluejärjestön (ns. SLU-alueet), kolmen vammaisurheilujärjestön ja keskeisten yhteistyökumppaneiden (Nuori Suomi, Jyväskylän yliopisto) sekä joidenkin muiden hankkeen aikana löydettyjen yhteistyöverkoston avainhenkilöitä. Kaikkia suunniteltuja haastatteluja ei kuitenkaan aikataulusyistä pystytty toteuttamaan. Haastattelut toteutettiin loppuvuodesta 2007 ja alkuvuodesta 2008.

Oman haasteensa haastattelutilanteissa toi yhteistyöorganisaation vastuuhenkilöiden vaihtuminen hankkeen aikana. Osa yhteistyökumppaneista tuli mukaan vasta hankkeen elinkaaren loppuvaiheessa. Joustava ote oli tarpeen haastattelutilanteissa. Uusien yhteistyökumppaneiden kanssa oli kyse yhteisestä ideoinnista ja kehittämisestä, jopa

inklusiotyön käynnistämisestä. Pitkäaikaisten yhteistyökumppanien kanssa lähdettiin alkutilanteen muistelusta, josta siirryttiin inklusioymmärryksen jäsentämiseen, tehdyn toteamiseen, onnistumisiin ja haasteisiin.

Projektikoordinaattori Sari Raution ohella haastatteluissa oli mukana aina joku LKL-tiimiläinen eli Piritta Asunta (SKLU), Aija Saari (SIU) tai Tuomas Törrönen (NKL). Jos LKL-tiimiläinen ei päässyt paikalle, mukaan pyrittiin saamaan alueella toimiva LKL-kouluttaja tai hankkeen johtoryhmän jäsen.

Haastatteluja ei äänitetty. Sari Rautio kirjasi haastattelut tietokoneelle, lähetti ne mukana olleen tiimiläisen tarkastettavaksi ja tarvittaessa täydennettäväksi. Kaikkiaan 20 tilaisuuteen osallistui haastattelijoiden lisäksi yhteensä 48 henkilöä. Kahteen tilaisuuteen projektikoordinaattori joutui matkustamaan yksin muiden tiimiläisten esteiden vuoksi. Haastattelumateriaaleista kertyi word-muodossa 59 liuskaa. Analyysivaiheessa haastattelutarinoihin lisättiin puuttuvat verbit, pisteet, pilkut ja isot kirjaimet. Analyysi ja teemoittelu toteutettiin pääosin kirjoittajien yhteistyönä. Sari Rautio otti päävastuun lukujen neljä ja viisi (leiri- ja tapahtuma- sekä kehityskumppanuusteemojen) ja Aija Saari muiden lukujen analyysistä ja kirjoittamisesta. Luettavuuden lisäämiseksi osa haastateltavien käyttämistä termeistä tai sisäpiirislangista kirjoitettiin auki, sekä tarvittaessa lisättiin selventäviä sanoja hakasulkujen [...] sisälle.

Raportin työstön loppuvaiheessa mukaan otettiin asiaa valottavia sitaatteja koulutuspalautteista tai muuten projektin varrelta. Haastattelusiteerauksissa kaikki lapsiin viittaavat nimet on muutettu tai poistettu.

Tässä raportissa on hyödynnetty seuraavia materiaaleja

- 6.10.2007–26.2.2008 toteutetut 20 ryhmähaastattelua (Sari Rautio & LKL-tiimi). Liite 1.
- Vuosien 2004–2005 aikana hankkeen koulutuksiin osallistuneille toteutettu kysely (Kiia Waden 2008).
- Hankkeen kouluttajille 3.6.2008 tehty kysely (kooste Kiia Waden ja Virpi Remahl).
- 2007 leireille osallistuneille perheille tehty kysely (13/30). Liite 3.
- Hankkeen oppaat, materiaalit, www-sivut, hakemukset, raportit sekä hankeyhteistyönä toteutetut opinäytetyöt.

Arvioinnin lähteet

- Clarke, A. 2003. Evaluation Research. An Introduction to Principles, Methods and Practice. Sage Publications, London.
- Fetterman, D. 2001. Foundations of Empowerment Evaluation. Sage Publications. Thousand Oaks.
- Kauppinen, T & Nelimarkka, K. 2004. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi Terve Kunta-verkoston kunnissa. Aiheita 18/2004. Stakesin monistamo. Helsinki.
- Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Saari, A. 2007. Erityistä tukea tarvitsevat lapset ja inklusio liikunnallisen iltapäivätoiminnan kehittämishankkeissa 2004–2007. Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhtiö LIKES, lasten ja nuorten elämäntavan tutkimusyksikkö LINET. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 192. Jyväskylän yliopistopaino.
- Sinkkonen, S. & Kinnunen, J. 1994. Arviointi ja seuranta julkisella sektorilla. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 22. Terveystalouden ja -talouden laitos, Kuopio.

Kohtaamisia lasten liikunnassa

LÄHDÖT: Tarve näille sisällöille oli syntynyt

Hankkeeseen mukaan kehittämään yhteistä lasten ja nuorten liikuntaa

Lasten liikuttajien uudeksi haasteeksi nousivat vähän liikkuvat lapset 1990-luvun lopussa. Nuori Suomi käynnisti ensimmäisen lasten ja nuorten liikuntaohjelman (1999–2003). LKL-yhteistyö nähtiin Nuorena Suomessa mahdollisuutena lähteä mukaan kehittämään omaa osaamista vähän liikkuvien ja erityistä tukea tarvitsevien lasten liikuntasisältöjen suuntaan. Monissa operaatioissa näkökulma oli kuitenkin jo mukana: *”Meidän puheissa ja teksteissä tätä pidettiin tärkeänä ja omaa osaamista ei ollut.”*

Aluejärjestöissä kysyntä ja tarve uudentilaisille lasten liikunnan sisällöille oli noussut esille käytännön kerho-, seura- ja kouluyhteistyössä. Kysyntään vastaamalla varmistettiin myös alueen palvelujen kilpailukykyä. Jokaisen lapsen pääsy mukaan liikumaan ja harrastamaan nähtiin tärkeänä. Urheiluseuratoimintaa haluttiin kehittää, mutta oikeaa etenemistapaa kuitenkin pohdittiin.

”Halua olisi kovasti. Iltapäiväkerho maailma on ihan oma juttunsa, jossa asia voisi mennä myös vielä eteenpäin ja ne kaipaa koko ajan myös tukea. Tässä voisi olla myös painopistealue koko toiminnan kehittämiseen.”

”Kun ajatellaan integrointia, tän päivän viesti on, että tavislapsetkaan eivät löydä urheiluseuraa.”

Koulutus ja lasten liikunnan kehittäminen nivoutuivat toisiinsa. Koulutus tuki yleisemmin inklusion kehitystyötä ja toisinpäin. Aluejärjestöt kertoivat, että ennen LKL-hankeyhteistyötä etenkin päiväkotij- ja esiopetuksen suunnilta oli jo kyselyt koulutuksia erityislasten liikuntaan. Kun huomattiin, että LKL-koulutus toimii ja sitä kysytään, se innosti jatkamaan.

”Meille on lisäarvoa, että meillä on tällainen koulutus. Ei ole mikään riesa, että on erityis- tai erityistä tukeakin tarvitsevia lapsia. Käännetään toisinpäin: tämä koulutus avaa hyvin silmät, että me ns. normaalitkin voidaan tehdä tätä juttua.”

”Palaute on että, täähän on ihan... ei se ookkaan niin ihmeellistä...”

Erityisliikuntaa kuntiin -hankkeessa (ERIKU) pilottikunnilla kehittämisprosessin alkuselvityksissä nousi esiin lasten liikunnan kehittämistarve. Tähän haluttiin vastata LKL-koulutuksella.

”Jokaisessa pilottikunnassa nousi lasten liikunta esiin. Yhdessä järkättiin koulutuksia. Jokaisessa alueseminaarissa oli LKL-kouluttaja mukana.”

Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuuri- ja urheiluliitto SAKU ry:n kanssa koulutusyhteistyö käynnistyi tutorkurssista, jossa koulutettiin Arlainstituutin opiskelijoita Sporttitorille yleisurheilun EM-kilpailuihin Espoossa 2005. Seuraavaksi ryhdyttiin miettimään kaikille avointa opiskelijaliikuntatuutorikoulutusta. Kaikille avoimet koulutukset otettiin mukaan normaaliin toimintaan. Kokemukset olivat positiivisia.

”Erityisopiskelijoiden aito mukana oleminen avasi muiden opiskelijoiden silmiä ihan eri tavalla kuin asioiden kertominen kalvoilla. Toimintaa esiteltiin myös eri tapahtumissa teemalla: Miten sinä tekisit tämän? Toiminnalliset pisteet olivat suosittuja osallistujien keskuudessa.”

Mukaantuloa motivoivat toisaalta yhteyshenkilöiden henkilökohtaiset intressit, oman toiminnan kehittäminen, toisaalta ajatus siitä, että *”erityisliikuntasellaisenaan, sovellettuna, uudentilaisena voisi olla sopiva väline kaikkien opiskelijoiden liikuttamiseen, taka-ajatuksena myös suvaitsevaisuuden lisääminen.”*

Nuori Suomi eteni lasten ja nuorten liikuntaohjelman suunnassa

Nuorena Suomessa käynnistyi uusi vaihe ensimmäisen lasten ja nuorten kehittämisohjelman (1999–2003) myötä. Alkuvuosien toimintaa erityisliikunnan suuntaan leimasi varovaisuus. ”Tätä sivuavia juttuja tehtiin, mutta ei suoranaisia toimenpiteitä”.

Oli totuttu, että erityisliikuntajärjestöt hoitavat oman alueensa. Osa Nuoren Suomen toiminnoista oli jo sellaisenaan soveltuvaa kaikille.

”Aina on ollut teema ja näkökulma mukana. Meidän operaatioita esim. liikuntaleikkari käytetään paljon tälle kohderyhmälle, mutta ei erityistarkoituksella.”

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke pakotti pohtimaan omia käytäntöjä laajemminkin. Motiivit mukaan tulon olivat eettisiä: ”Strategiatyössä käytiin kovasti keskustelua mitä tarkoittaa se, että jokaisella lapsella on oikeus liikkua. Onko se oikeasti jokainen?”

Aluejärjestöt lähtivät hankkeeseen aikaisemman leiriyhteistyön kautta

Aluejärjestöissä oli jo 1990-luvun puolella leiriyhteistyötä SIU:n kanssa Futuuri-nimellä. Aluejärjestöjen leireille oli alkanut tulla mukaan erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia. Osalle aluejärjestöistä leiritoiminta oli ensimmäinen kosketus erilaisiin lapsiin. Leirikokemusten jälkeen oli helpompi edetä kohti laajempaa otetta myös koulutuksissa ja tapahtumissa.

”Meillä oli Futuurikerho ja siellä syntyi ajatus, että nää lapset myös leirille mukaan. Soten [sosiaali- ja terveysalan] kautta saatiin opiskelijat tekemään projektiopintoja ja homma toimi.

Meillä [...] ei ollut omia resursseja lähteä itse soveltavaa leiriä tekemään eli tarvittiin apua SIU:sta ja LKL-hankkeesta. 2003 vuodesta asti ollaan tehty yhdessä.

Halutaan siis vastata kysyntään, kun niitä lapsia on, eikä haluta sulkea pois leireiltä.”

Perinteinen erityisliikunta miellettiin joissakin aluejärjestöissä entuudestaan ”ei kuulu meille” -asiaksi. LKL-hankkeen käynnistyminen ajoittui kuitenkin ajankohtaan, jolloin aluejärjestöt alkoivat saada erityistä tukea tarvitsevien lasten osallistumista sivuavia koulutuskyselyitä esimerkiksi iltapäivätoiminnan ja päivähoiton toimijoiden suunnilta.

”Lapsille saatiin iso arvo kohtaamisista ja kaikenlaisista lapsista ja erilaisista toimijoista. Teema oli noussut keskusteluihin vuosien aikana ja kun kuultiin LKL-hankkeesta, niin katsottiin, että aika oli kypsä tällaiselle yhteiskunnallisesti tärkeälle aiheelle. Yli tuhannelle lapselle tuli kontakti erilaisuuteen ja käänteiseen integraatioon lajipaketien kautta, joissa futuuri oli kaikille kuuluva yksi osa.”

Osalle aluetoimijoista oli ratkaisevaa se, että LKL-hankkeesta tultiin paikalle keskustelemaan ja kertomaan odotuksia. Yhteydenoton jälkeen uskallettiin rohkeammin levittäytyä uudelle, erityisliikunnan toimijoiden alueelle. Myös henkilökohtaisilla

suhteilla oli merkitystä. ”Lisäksi hankkeessa oli helpot ihmiset, joiden kanssa toimiminen onnistui mukavasti.”

Joillakin aluejärjestöillä LKL-hankeyhteistyö on vasta käynnistymässä ja viidentoista joukkoon mahtuu myös sellaisia aluejärjestöjä, joiden kanssa leiri yhteistyötä ei ole tehty. Aluejärjestöjen väliset keskinäiset erot ovat suuria. Perinteinen erityisliikunta voi olla jossakin määrin tuttua, mutta inklusio on monelle vielä uusi asia.

Vammaisurheilussa SIU:n Futuuritoiminta loi pohjaa inklusiotyölle

Vuonna 1990 käynnistettiin SIU:n nuoriso-ohjelma Futuuri ja Aija Saari pestattiin liiton koulutusohjaajaksi vastaamaan myös nuorisotyöstä ja harrasteliikunnasta. Futuurin puitteissa järjestettiin koko 1990-luvun ajan erilaisia leirejä ja tapahtumia liikunta- ja monivammaisille lapsille. Kouluinklusio heijastui vuosituhannen loppuvaiheissa SIU:n toimistoon sellaisten kyselyjen lisääntymisenä, joissa lapselle etsittiin harrastuspaikkaa tavallisesta urheiluseurasta muiden ikäistensä joukossa.

Aktiiviset vanhemmat kritisoivat lapsen leimaamista erityislapseksi tai pienten paikkakuntien rajallista tarjontaa sellaisille lapsille, jotka tarvitsevat enemmän tukea. Osa vanhemmista koki lapsen jäävän nykyisessä järjestelmässä sekä paikkakunnalla järjestetyn yleisen lasten liikunnan, että erityisliikunnan tarjonnan ulkopuolelle.

Vuosituhannen vaihteessa Futuurin tarjonta alkoi eriytyä kahteen suuntaan. Perinteen mukaisesti ylläpidettiin erillisiä diagnoosipohjaisia tai vertaisuuteen perustuvia paikalliskerhoja, leirejä ja esimerkiksi vammaisurheilun lajikokeiluja. Samalla kehitettiin uusia moni- ja vaikeavammaisille soveltuvia liikuntamuotoja, kuten puhallustikka ja pöytäpelit.

Toisella suunnalla tuettiin integraatiota kannustamalla vanhempia olemaan aktiivisesti yhteydessä urheiluseuroihin ja kouluttamalla yleisen liikunnan puolella toimivia seuraohjaajia erityislasten ohjaamisessa. Varsinaista inklusiota tämä ei vielä ollut.

SIU:n kouluttajien konferenssi- ja tutustumismatka Sydneyn paralympialaisiin vuonna 2000 oli monessakin mielessä iso silmien avaus. Matkalla tutustuttiin Australian Sports Commissionin inklusio-ohjelmaan Peter Downsien opastuksella. Katsomoissa oli paljon sellaisia koululaisryhmiä, joissa vammaiset lapset olivat luontevasti ikätovereidensa mukana. Kouluttajaryhmän pyörätuolia käyttävät yllättyivät positiivisesti koko kaupungin esteettömyydestä: ”Oli tosi mahtavaa, kun pääsi pyörätuolillakin joka paikkaan.”

SIU järjesti lasten liikunnan seminaarin Onnelassa Tuusulassa marraskuussa 2001. Mukaan pyydettiin Nuori Suomi (Jukka Karvinen) ja Jyväskylän yliopisto (Terhi Huovinen). Opetusministeriöstä haettiin tukea kouluttaja Ken Blackin (Youth Sports Trust) tuottamiseksi Englannista. Kaksipäiväinen inklusioseminaari innosti hakemaan lisää tietoa ja ajatuksia. Kenin sanonta *"Play together, stay together"* jäi elämään.

Tämä toimijaverkosto (vammaisurheilun nuorisotyö, Nuori Suomi ja Jyväskylän yliopisto) muodostui 2004 alkaen myös LKL-hankkeen ohjausryhmän ytimeksi.

Useamman vammaisurheilujärjestön välistä yhteistyötä motivoi työn jakaminen

SKLU:ssa käynnistyi Kuperkeikkatoiminta vuonna 1999. Virpi Remahlin tulo kerhotoiminnan kehittäjäksi 2001 käynnisti tiiviin yhteistyön SIU:n ja SKLU:n nuorisohjelmien välillä. Yhteistyötä vahvisti myös se, että samaan aikaan toteutettiin talviliikunnan yhteishanketta ja se, että molemmat vammaisurheilujärjestöt olivat tuolloin ainoina vammaisurheilujärjestöinä myös Nuoren Suomen jäseniä.

Seuroihin ja hiihtokeskuksiin tuntui lähes keinokeiselta puhua erikseen liikuntavammaisista ja kehitysvammaisista lapsista tai heidän mukaantulostaan. Yhteinen viesti helpotti myös vammaisliikunnan ja -urheilun edunvalvontaa. *"Heti hoksattiin, että tää kannattaa tehdä yhdessä. Kuinka onkaan helppo ja kiva puhua yhteisellä äänellä."*

Keväällä 2002 haettiin Nuoresta Suomesta jäsenjärjestöille suunnattua kehitysrakennusta inklusio- ja kehitysvammaislasten koulutuksen toteuttamiseksi. Marraskuussa järjestettiin SIU:n ja SKLU:n kerho-ohjaajakoulutus, johon osallistui yli 70 kerho-ohjaajaa. Koulutuksen yhteydessä kerättiin inklusiosta kiinnostuneiden, potentiaalisten kouluttajien verkostoa. Kerho-ohjaajien koulutuksessa vuonna 2002 ohjaajille tehdyssä kyselyssä (17 vastaajaa) inklusion suurimmiksi esteiksi arveltiin syvällä olevat asenteet ja pelot erityisryhmiä kohtaan, avustajien ja ohjaajien puute ja perinteisen urheilun kilpailuluonne.

"Asenteet ovat usein piilossa ja yllättäen niitä esiintyy ja huomaa työskennellessä eri ryhmien kanssa. Puheen taso ei ole sama kuin syvällä olevat pelot ja asenteet." (Kerho-ohjaaja 3.11.2002)

Alkukäytännöissä puhuttiin inklusiohankkeesta, mutta lopulta päädyttiin nimeen Liikuntaa Kaikille Lapsille.

"Nimi hankkeelle tuli jostain... ei haluttu soveltava sanaa, eikä inklusiota. Vertaa 'Talviliikuntaa kaikille' -sana. Nimi ei ole vanhentunut, eikä väsynyt."

Näkövammaisten Keskusliiton liikuntatoimi tuli mukaan hankkeeseen vuonna 2003. Liiton piti kuitenkin ensiksi liittyä Nuoren Suomen jäseneksi, koska lajiliittohanketta toteutettiin Nuoren Suomen tuella. Yhteistyöhön mukaantuloa motivoi myös oman puuttuvan kerhotoiminnan käynnistäminen.

"Meidän perinteinen nuorisotyötilanne oli että toimittiin omin päin. Nuorten ja aikuisten koulutus oli samanaikaista ja oli kuitenkin jonkin verran omaa toimintaa, tapahtumia, kilpailuja, leirejä yms ja jonkin verran yhteistyötä NKL:n nuorisotoimen kanssa.

Aija ja Virpi oli sitä jo tehneet hirveen paljon, joten enemmän kuunteluoppilana lähdettiin mukaan. Sit kun Tuomas otti nuorisotoiminnan haltuun, homma eteni. Tavoitteena oli tietysti tuoda mukaan näkövammaisliikunnan osaamista ja saada verkostoa. Yhteistyö lisääntyi. Tilausta ja tarvetta oli [näkövammaisten lasten omalle] kerhotoiminnalle, ja mietittiin, että onnistuisko tän kautta."

Käynnistysvaiheen suunnitelmia ja sattumia

Hanke käynnistyi lähes hiipien 2002 Nuoren Suomen koulutushankkeena. Sen jatkoksi haettiin Nuoren Suomen jakamaa lajiliittotukea 2003–2005 toteutetun nk. eettisen kehityshankkeen toteuttamiseksi. Sillä ei pystytty kuitenkaan palkkaamaan lisätyövoimaa. Resurssit puolipäiväisen hankekoordinaattorin palkkaamiseksi 2004 alkaen saatiin opetusministeriöstä lasten ja nuorten liikuntaohjelmasta. Tuolloin hankesuunnitelmat olivat jo jäsentyneempiä ja hankkeen

tuloksiakin osattiin hahmotella konkreettisina muutoksina nykyiseen (Liite 2).

Opetusministeriön lisääntynyt tuki näkyi myös operationaalisella tasolla. Esimerkiksi hankekoordinaattori kutsuttiin mukaan opetusministeriön, läänien, aluejärjestöjen ja Nuoren Suomen yhteiseen iltapäivätoiminnan kehittämisseminaariin 2005 ja 2006. Tätä kautta asia tuli tutuksi myös sellaisille alue- ja läänitoimijoille, jotka eivät vielä olleet mukana yhteistyössä.

Puolipäiväisenä projektikoordinaattorina toimi Johanna Helenius (ent. Kyyhkynen) 2004–2005. Ensimmäisen vuoden projektikoordinaattorin työpiste sijaitsi SIU:ssa. Kun koordinaattoriksi vaihtui Sari Rautio 2005, päätettiin samalla vaihtaa työpiste SLU-taloon. Ohjausryhmässä pohdittiin, että projektikoordinaattorin on urheilujärjestöjen keskellä helpompaa tukea Nuoreen Suomeen rekrytoitua erityisliikunnan vastuuhenkilöä ja olla muutenkin yhteydessä muihin urheilun toimijoihin.

Mukana olo urheilun yhteisössä nähtiin inklu-

siivisten arvojen mukaisena toimintana. Samalla uusi hanke tuli tutummaksi myös muille SKLU:n toimijoille.

Hanketta pyöritettiin pienillä rahoilla ja se vaati runsaasti myös vammaisurheilujärjestöjen omaa työtä.

Rahalle olisi ollut monta muutakin kohdetta, mutta tiimi päätti toteuttaa inkluusio-oppaan koulutusten tueksi. Englannin ja Australian ohjelmista oppineina hankkeessa haluttiin toteuttaa selkeitä, houkuttelevia ja konkreettisia koulutuksen työkaluja. Ota minut mukaan -oppaan (2004) sarjakuvamaisella tyylillä jatkettiin sittemmin läpi hankkeen.

"Alkuvuosina raha ei näkynyt lisäresursseina, vaan pikemminkin piti satsata itse omia resursseja yhteiseen toimintaan. Yhteistyö ja toiminta oli olennaista motivaation kanssa. Se raha mahdollisti työntekijän palkkaamisen, ja se oli ehdottoman tärkeää hankkeen edistymisen kannalta. Myös materiaalin tuottaminen mahdollistui rahoituksen kautta.

Mulla oli jossain vaiheessa semmoinen tunne, että satsattiin alussa aika reippaasti materiaaleihin sekä rahaa että aikaa. Oisko voitu tehdä enemmän toimintaa, eikä niin kiireellä kovasti materiaaleja?"

Alku oli haparoivaa ja mukana oli ehkä enemmän intoa kuin taitoa. Hanke henkilöityi aluksi hankkeen käynnistäjiin Virpiin ja Aijaan. Osa vammaisurheilussa toimivista saattoi ajatella, ettei asia kosketa heitä.

Oli yllättävän hankalaa sovittaa yhteen kolmen eri järjestön erilaisia toimintakulttuureja. Hankkeen kahtiajako (eettinen lajiliittohanke Nuoren Suomen tuella ja inkluusiohanke opetusministeriön tuella) sekoitti kenttää ja toimijat itsekään eivät tienneet mistä puhuivat.

"Kahtiajako eettiseen ja inkluusiohankkeeseen ehkä oli huono, byrokraattinen jako. Heijastaa sitä, että alussa haettiin, eikä tiedetty vielä kaikkea mihin mennään."

LKL-hankkeen pyrkimys inkluusioon saatettiin koeka uhkana perinteiselle tavalle toteuttaa toimintaa. Lisäksi kaikille avoimen toiminnan ja vertaistoiminnan kehittäminen rinnakkain hämmensi kenttää.

KOULUTUS: Inkkupiirakka onkin ehkä se oikea tapa

”Tää avas mulle uuden tavan ajatella työtä. Että voi olla erillisiä erityisryhmiä ja myös kaikille avointa toimintaa tarjolla, samanaikaisesti.”

(Erityisliikunnanohjaaja
kerho-ohjaajakoulutuksessa 3.11.2002)

Vuonna 2002 toteutettiin opetusministeriön ja Aho-säätiön tukemana matka Englantiin Youth Sport Trustin kouluttajakoulutukseen. Monialaiseen kouluttajaryhmään kuului vammaisurheilun kouluttajien lisäksi avainhenkilöitä Nuoresta Suomesta, Jyväskylän yliopistosta, Invalidiliiton iltapäiväprojektista ja Helsingin liikuntavirastosta.

Englannista tuotiin Suomeen lasten leikki- ja peliliikunnan välinelaukut värikkäine ohjekortteineen. Youth Sport Trustin ideat kaikille soveltuvista peleistä (SportsAbility), pelien kehittelyistä (TOP Play), pienten lasten perusliikunnasta (TOP Tots) ja inklusion erilaisista toteuttamistavoista (Inclusion spectrum) koettiin toimiviksi ja niiden innostamina ryhdyttiin kehittämään omia koulutussisältöjä ja -materiaaleja.

LKL-hanke käynnistyi Nuoren Suomen tukemana koulutus- ja lajiliittohankkeena syksyllä 2002. Vuonna 2002 SIU ja SKLU järjestivät erityisliikunnan päivien yhteyteen Helsingissä lasten kerho-ohjaajakoulutuksen. Erityisliikunnan päivien ohjelman osana toteutettiin lisäksi inklusioaiheinen lasten liikunnan teemaseminaari.

Koulutuksissa kurssilaisten heterogeenisuus oli uusi haaste, johon vastatakseen kouluttajien piti hallita kenttä laidasta laitaan. Liikuntavammaisten osaajat tutustuivat näkövammaisten lajeihin ja päinvastoin. Esimerkiksi SKLU:n Sherborne-ohjaajakoulutus tarjottiin kaikille kouluttajille. Vammaisurheilun toimijoille avautui uusia verkostoja ja työkenttä laajeni ulos erityisliikunnasta. Vastaavasti erityisliikunnan sisältöjä ja vammaisurheilun ideoita

tuotiin mukaan Nuoren Suomen luomiin lasten ohjaajakoulutuksiin ja ne otettiin aluejärjestöissä kiinnostuneina vastaan.

”Aika avoimesti oon aina itse suhtautunut aiheeseen ja siksi ei tuntunut vieraalta lähteä tekemään. Oli matala kynnyksellä lähteä mukaan ilman velvoitteita. On paljon samaa kuin Nuoren Suomen jutuissa, sisällöllisesti toimivia juttuja pikkusella viilaamisella. Alussa kysyntää ei ulkopuolelta vielä ollut, vaan lähdettiin rakentamaan sisältöä.”

”Lääninhallituksen sivistysosasto on maksanut avoimia koulutuksia kahtena vuonna ja osallistujat ovat olleet tosi erilaisia, opettajia, lastentarhan opeja, seuraväkeä, ratsastusterapeutteja, iltapäiväohjaajia. Tilauskoulutuksia tehtiin lääkinnällisen koulutuksen osajille ja kaupungin työntekijöille.”

Inklusion kirjo -ajattelu jäsentää koulutusta ja toiminnan organisointia

Yhdessä ja erikseen -ajattelu kehittyi vähitellen ja sen taustalla on Ken Blackin ja Pam Stevensonin Youth Sport Trustille suunnittelema inklusion kirjo. Ajattelu omaksuttiin koulutuksen taustalle LKL-hankkeen alusta alkaen. Kirjo havainnollistettiin reikäleipämäisenä kuviona, joka kouluttajien suussa sai lempinimen ”inkkupiirakka”.

”Alussa on aina haparoivaa, koska ei voi tietää tulevaa – onko joku painotus oikea? [Vähitellen löytyivät] erityisliikunta ja inklusio painotettuna eri tavalla. Niitä ei voida erottaa toisistaan, vertaa koulumaailman keskusteluun erityisopetus/yleisopetus. Inklusio-piirakka onkin ehkä se oikea tapa. Eri mallit voivat olla totta samanaikaisesti. Siinä oli valmis sabluuna joka meni hyvin.”

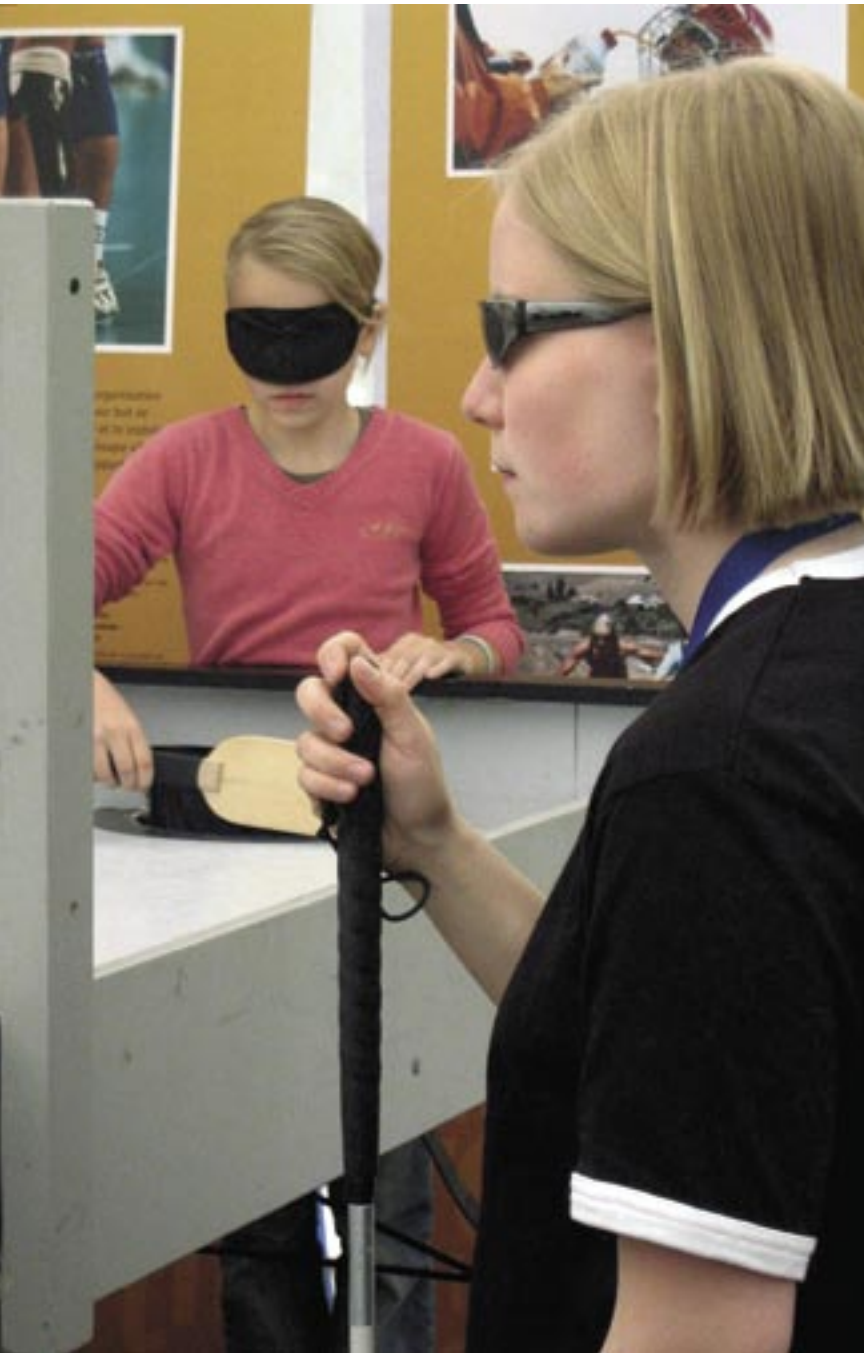

Ota minut mukaan -oppaan esimerkit kuvaavat inklusion kirjon mukaisia toimintatapoja aukeama kerrallaan. Oppaan rakenne toistui koulutuksissa. Inklusion kirjo -ajattelu jäsensi myös käytännön toimintaa. Erillinen toiminta on mukana mainintana ja muistuttamassa, että joskus tarvitaan myös räätälöityjä erityisryhmiä. Oivallus oli helpotus monelle käytännön työn tekijälle.

Kaksipäiväinen Erityistukea tarvitseva lapsi liikunnassa -koulutus perustui yhteistoiminnallisuuteen, tekemällä oppimiseen ja oivaltavaan oppimiseen. Kurssilaiset saivat Ota minut mukaan -oppaan. Yhteistyökumppanien materiaaleja oli esillä ideatorilla kahvitauolla. Koulutuksen avauksena Disneyn Nemoa etsimässä -videossa merihevoson vesiallergia ja pikukumustekalan lyhyt lonkero auttoivat oivaltamaan, kuinka ryhmässä on erityistä tukea tarvitsevia lapsia.

Erityisen tuen tarve vaihtelee, mutta sen ei tarvitse olla yleisen toiminnan esteenä. Kaikki pääsevät mukaan, kun mietitään inklusion kirjon mukaisia toimintatapoja. Teoria vietiin käytäntöön leikkeinä, soveltamisena ja vammaisurheilun pelien kokeiluina.

"Avoimet pelit ja leikit erilaisilla välineillä sekä puhallustikka ja sherborne-harjoitteet soveltuvat kaikille. Motorinen rata ja pöytäpelit toimivat esimerkkeinä soveltamisesta sekä rinnakkaisesta ja erillisestä toiminnasta. Motorinen rata on myös käytännön malli toiminnan jäsentämisestä eli strukturoimisesta väreihin, merkeihin ja kuviin. Käänteinen integraatio opettaa perinteisiä vammaisurheilulajeja kaikille, maalipalloa ja sen sokkopelisovelluksia sekä bocciaa sovelluksiin. Kouluttajista ja välineistä riippuen myös pyörätuolipelit ovat toimineet käänteisen integraation työkaluna." (Kouluttaja)

Kaikille avoimen toiminnan lisätyökaluksi omaksuttiin jäsentämisen työkaluja eli struktuuria. Jäsentäminen näkyi ohjaavina kuvina ja piirroksina seinillä ja toimintapisteiden vieressä. Lisäksi tilassa käytettiin värejä ja muotoja. Myös toiminnan rytmiä ja kestoa voi jäsentää: *”Me ollaan kokeiltu sitä kaikille, ja nyt vois sanoa että se toimii kaikille. Jäsentäminen tukee kaikkien lasten toimintaa.”*

Koulutusten kysyntä loi tarpeen

Joillakin aluejärjestöillä ei ollut aluksi suurta intoa erityisliikunnan koulutuksiin. Pohjois-Pohjanmaan Liikunta PoPLi toimi edelläkulkijana ja myös muiden aluejärjestöjen innostajana yhteisissä tapaamisissa. Hankkeen käynnistyminen osui hetkeen, jolloin koulu- ja päiväkotipuolella erityisen tuen tarpeessa olevien lasten määrien lisääntyminen nousi keskusteluihin yleisönosastojen palstoilla ja alan ammattilaisten tapaamisissa.

Leirit toimivat sytykkeenä. Huomattiin, että leirit ja koulutus tukevat toinen toisiaan. Koulutuksista saadaan osaavia ohjaajia leireille ja leireiltä voidaan rekrytoida omia alueellisia ohjaajia tulevaisuuden tarpeisiin.

”Oli jo tullut kysyntää päiväkotien suunnalta. Tällaiselle koulutukselle oli tilausta. Oli luvattu että järjestetään, koska tilausta koulutukselle on. Meille on lisäarvoa, että meillä on tällainen koulutus. Ei ole mikään riesa että on erityis- tai erityistä tukeakin tarvitsevia lapsia.”

”Eka kerran kuulin vuonna 2005 iltapäiväseminaarissa laivalla [tästä hankkeesta]. Sitä edelsi aikaisempi keskustelu [...] ”mitä varten me ei tehdä mitään erityisliikuntaa?” Vastasin ’ei kuulu meille’. Sitten huomattiin, että kyllä me voitaisiin siihen tarttua.”

Aluejärjestöt lahtivat LKL-hankkeen koulutusyhteistyöhön mukana erilaisin motiivein. Toimiva koulutus ja verkosto innostivat eteenpäin.

”Alussa ei ollut mitään varsinaisia tavoitteita, vaan toi tuntui siltä, että tohon kantsii tarttua ja sitten lähdettiin verkottumaan.”

”Odotukset olivat, että saataisiin toimiva koulutus, jota voitaisiin markkinoida alueella eteenpäin. Sitten kun niitä pidettiin, löytyi uusia kumppaneita myös oman toiminnan tueksi... ja apua myös markkinoitiin.”

Erityisliikunnan piirissä huomattiin, että oman kunnan erityislapsista ei synny omaa erityisryhmää. Erityisliikuntaa kuntiin -hankkeessa koulutuksella etsittiin uusia ideoita liikuntapalvelujen laajentami-

seksi niille yksittäisille tapauksille, jotka jäivät kunnan erityisryhmätarjonnan ulkopuolelle.

"[...] 2004 kehittämisprosessin alkuselvelytyksissä nousi esiin kehittämistarve lasten liikunnassa. Jokaisessa pilottikunnassa nousi lasten liikunta esiin. Yhdessä järkättiin koulutuksia ja jokaisessa alue-seminaarissa oli LKL-kouluttaja mukana. Osallistuttiin kouluttajakoulutukseen... taustatarpeiden mukaan räätälöitiin pilotteihin, todella laadukas kouluttajakoulutus..."

Oivaltava oppiminen ja koulutusten räätälöinti ennakkoon

Inklusiosisältöjen hallinnan kautta avautui uusia koulutusten kohderyhmiä. Opettajat ja lasten liikunnan kouluttajat kokevat, että LKL-hankkeen työskentelytavat tukevat arjen työtä. On palkitsevaa nähdä opitun siirtyneen eteenpäin: *"Leireillä laji-ohjaajien kasvaminen ja oivaltaminen aivan buikea juttu: 'Mieti mä sain sen pojan tekemään noin!'"*

"Materiaalit on älyttömän hyviä, tiiviitä, konkreetteja paketteja, helposti lähestyttäviä. Muutamalla lauseella tulee esiin hyvä viesti. Vertaa steinernukkeen, jossa lapsi saa itse keksiä loput. Ei rajoiteta ihmisen luovuutta. Osallistamisen idea... tekemään ja keksimään 'hei tähän osaatte, ette te mua tarvi'."

"Olen ottanut nämä toimintatavat mukaan Nuori Suomi -koulutuksiin. Hieno oivallus koulutuksissa, kun kysyn: 'Mitä jos olisi ollut erityistä tukea tarvitsevia lapsia mukana tässä leikissä?' – vastaavat: 'ei mitään, me vaan leikitään'."

"Käännetään toisinpäin, tämä koulutus avaa hyvin silmät, että me ns. normaalitkin voidaan tehdä tätä juttua. 'Ai niin, näin päin tätä pitääkin tehdä' ne puhu just siellä Kilon päiväkodissa. 'Täähän on ihan... ei se oookkaan niin ihmeellistä...'"

Koulutus tukee oppimista käytännön kohtaamisissa. Käytännön leireillä, kerhoissa ja tapahtumissa siirretään elävään elämään koulutuksissa opittua. Vähitellen erityinen muuttuu normaaliksi ja asiaan kuuluvaksi.

"Tarviiko kertoa syyt käänteiseen integraatioon tai vammaisurheilun sovelluksiin erikseen: vai voiko vaan kertoa erilaisia menetelmiä ja tapoja toimia? Esim. puhallustikka on hauska laji kaikille ilman sen kummempaa alleviivausta."

Kouluttajat ovat tuottaneet myös omaan käyttöön koulutusmateriaaleja tai toimineet konsultteina lasten liikunnan kehittämistehtävissä. LKL-hankkeen Ota minut mukaan -opas toimi mallina myös eurooppalaiselle erityisliikunnan koulutusmateriaalille (Count me in 2006).

Vaikka kaksipäiväisen LKL-koulutuksen perusmalli oli yhteinen, sisältöjä soviteltiin aina paikkakunnan, kouluttajien ja osallistujien mukaan. Kouluttajapari ratkaisee itse mitä elementtejä sisältövalikosta käytettiin.

"Räätälöinti ennakkoon oli ehdottoman tärkeää ja siellä mukana olivat paikalliset eriohjaajat, hankekoordinaattori ja kouluttaja. Yhteistyötä tehtiin myös markkinoinnissa ennakkoon. Etupainotteinen työskentelytapa oli ehdottoman hyvä."

Verkostoa, kannusteita ja omaa ohjaajapankkia kaivataan

Hankkeen päätyttyä ohjaajakoulutukset ovat osittain siirtyneet aluejärjestöjen organisoimaksi. Lyhytkurssi Yhdessä ja erikseen sulautui osaksi Nuori Suomen Liikkujaksi-koulutusta. Alueihmiset kaipaavat kuitenkin jatkossakin tukea inklusiivisen koulutuksen kehittämiseen ja toteuttamiseen. Kyse ei ole pelkästään rahasta, vaan myös lasten liikunnan kehittäjien työn kuvan laajuudesta.

"Alueet hakisivat suoraan opetusministeriöstä sen lisäresurssin, siihen vois sisältyä myös kouluttajakuviot ja kouluttajakoulutukseen osallistuminen."

Kun on toimiva verkosto, kaikkea ei tarvitse osata itse. Paikalliset liikunta-, sosiaali- ja terveydenhuoltoalojen oppilaitokset ovat iso resurssi. Esimerkiksi ammattikorkeakoulujen opiskelijat voivat käytännön

harjoittelujen ohella toteuttaa työelämälähtöisiä kehittämisprojekteja lopputöinä. Inklusion innostamana lasten leireihin, kerhoihin ja kaikille avoimeen liikuntaan liittyviä lopputöitä tehtiin mm. Rovaniemellä (Angeria & Kotila 2004; Pehkonen & Palenius 2005), Lappeenrannassa (Hokkanen, Koli & Toikka 2004) ja Lahdessa (Kyyhkynen 2004). Parhaillaan on töitä tekeillä mm. Satakunnan ammattikorkeakoulussa.

Liikunnan sisällöt hallitaan jo. ”Helpommat” lapset löytävät jo mukaan aluejärjestöjen leireille ja tapahtumiin ilman paikallista LKL-kouluttajaa tai -tukijaa. Tukea ja verkostoja kaivataan kuitenkin jatkossakin: *”Tärkeä olisi tietää kuka on jatkossa se kumppani/konsultti, joka hoitaa asiaa.”*

”Itse on oppinut ja kehittynyt, koska on menty intuitiopohjalta ja kaikki on mennyt hyvin. Paljon on saatu tukea LKL-hankkeelta. Ehkä voisi olla vieläkin pidemmällä, jos olisi ollut tiivis kumppani Nuoren Suomen puolelta.”

”Miten läänin kanssa yhteistyö jatkossa koulutusten järjestämisessä? Miten opiskelijoiden sitouttaminen?”

Voisikohan tavata alueen järjestöjä ja kartoittaa osamista ja toimintoja, yhteistyön kehittelyä?”

Osa aluejärjestöistä harmittelee omaa myöhäistä tai varovaista mukaantuloaan LKL-koulutukseen. Toisaalta käytännön leirikokemusten kautta koulutusten sisällöt aukeavat paremmin.

”Koulutus heti kärkeen ja jo ennen leiriä. On kanta-pään kautta opittu asioita. Olisi voinut mennä paremmin heti, kun olisi lähdetty koulutuspaää edellä liikkeelle.”

Omaa alueellista kouluttajakoulutusta ja omien ohjaajien kouluttamista painotetaan aluejärjestöjen kehittämissuunnitelmoina. LKL-hankkeen käytäntöjä ja materiaaleja kaivataankin resurssipankkiin: *”Onko se joku CD tai DVD, jossa olisi koottuna se kaikki perimätieto, joka ei vielä ole kirjoissa ja kansissa?”*

Koulumaailma on edelleen haaste

Kun LKL-koulutukset alkoivat toimia itsenäisemmin osana aluejärjestöjen omaa tarjontaa, hankkeessa jäi aikaa paneutua koulumaailmaan. Opettajille räätälöidyt täydennyskoulutukset, esimerkiksi veso-päivät olivat kysytyjä. Osa alueista markkinoi alusta alkaen LKL-koulutuksia suoraan erilaisille kouluyhteisöille.

”Nyt on lähdössä koulukirjeet, tarjotaan koulutusta. Kun päiväkotipuolelta hyvät viestit Nuori Suomi -koulutuksesta on kiirinyt opepuolelle, nyt tarjotaan Nuori Suomi opekoulutusta.”

”[Tarvetta olisi] viikonlopun koulutus ehkä räätälöitynä läänin kanssa täydennyskoulutuksena. Voisi liittyä koululaiset liikkeelle -kampanjaan?”

”Opettajien virikekoulutukset... myös käänteiseen integraation lajeja pitäisi saada osaksi koulupäivän liikunnallistaminen -jatkokoulutusta. On iso haaste saada ihmiset liikkeelle koko viikonlopuksi. Opettajat on kiitollisia kaikista vinkeistä ja opettajat on haastava kohderyhmä.”

”Avoimet koulutukset ei vedä. [Opettajille] tarvitaan räätälöityjä kohderyhmälle sopivia juttua.”

Seurakenttä muuttuu hitaasti

Urheiluseurojen ohjaajat olivat LKL-hankkeen alusta alkaen yksi keskeinen koulutuksen kohderyhmä. Lähes jokaiseen koulutukseen saatiin mukaan urheiluseuraväkeä, mutta huomattavasti vähemmän kuin etukäteen oletettiin. Huoli seuraihmissen jaksamisesta ja ajasta johti siihen, että kaksipäiväisen koulutuksen rinnalle tiivistettiin 3–4 tunnin paketteja.

"Perusasenne on seuroissa, että 'Meille saa tulla, ollaan hyvin suvaitsevaisia'. Mutta kun lapset ei pysy, ei ole taitoa pitää niitä siellä seurassa... kun ohjaajalla ei ole kuitenkaan huolimatta lajitaidoista riittävästi osaamista erilaisten lasten kohtaamisesta.

Tekevät seuroissa työtä suurella sydämellä, kaikki illat siellä... ei niitä halua pakottaakaan [koulutuksiin]... siksi tiivistetty nyt neljään tuntiin. Ongelmana on ' Mikä on erityislapsi' -tietämyksen puute. Voisiko yhtenä välineenä tulevaisuudessa olla lyhyemmät kurssit?

Ihan ehdottomasti olisi tarvinnut järjestää useampi LKL-koulutus, joihin olisi myös saatu seuraväkeä mukaan. Seurajohto pitäisi saada koulutettua ja sitoutettua. On ehkä jonkin verran tuudittauduttu siihen, että asiat on aika hyvin, mutta kokonaisuus ei ole oikein kenenkään hallussa."

Monialainen kouluttajaverkosto

Koulutukset veivät alussa paljon aikaa, koska valmista mallia ei ollut. Koulutukset olivat alussa yhteistyön opettelua ja välinerumbaa.

"Erityistukea tarvitseva lapsi liikunnassa -koulutukset veivät suurimman osan ajasta alussa, ihan roudausta ja yhteistyön opettelua. [...] Koulutus oli tosi hyvä, koska se antoi työkalun myös yhteistyön opettelemiselle. Koulutus Hoikassa 2003 marraskuussa oli eka konkreettinen juttu, siellä kouluttajarinki lähti käyntiin. Hyvin nopeella tahdilla: oltiin tammi- ja helmikuussa jo kouluttamassa."

Alusta asti pyrittiin siihen, että toinen kouluttajista on vammaisen henkilö. Ensimmäinen kouluttaja-

koulutus järjestettiin marraskuussa 2003 Hoikassa. Mukana oli 27 vammaisurheilujärjestöjen kouluttajaa, vapaaehtoistoimijaa, erityisliikunnan asiantuntijaa tai muuten asiasta kiinnostunutta henkilöä. Kouluttajat muodostavat ameebamaisen ja löyhän verkoston, jossa on helppo olla mukana. Verkostoon kuuluminen mahdollistaa hiljaisen tiedon jakamisen ja viimeisimmän tiedon saamisen.

Kesäkuussa 2008 toteutetun kouluttajakyselyn mukaan (17 vastaajaa) jokaisella kouluttajalla oli aiempaa kokemusta jonkin vammaisurheilujärjestön koulutus-toiminnasta tai käytännön ohjaus- ja opetustyöstä. Inklusio oli alussa uutta kaikille. Vahvin mukaan tulon motiivi on halu kehittää erityisliikuntaa.

"Halu olla mukana viemässä kaikille avoimen liikuntakulttuurin sanomaa eteenpäin ja näin edesauttaa erityistukea tarvitsevien ihmisten täysivaltaistamista yhteiskuntaan."

"Huomasin, että projekti tarjosi vastauksia monen lapsen vaikeuksiin löytää harrastus erilaisena liikujana."

Lähes yhtä moni kouluttaja painotti kaikkien yhteisen liikunnan kehittämistä.

"Pitkästä kasvatustieteen opiskelusta huolimatta, huomasin LKL-koulutuksen olleen antoisin kaikista koulutuksistani. Halusin mukaan viemään LKL-ajattelutapaa eteenpäin kaikkeen liikuntaan."

Eri puolilla Suomea on järjestetty kouluttajakoulutuksia vuosittain 1–2 kertaa. Uusien kouluttajien rekrytoinnissa on pyritty huomioimaan alueellinen, sukupuolten välinen, kielellinen ja eri vammaryhmien välinen tasa-arvo. Uudet kouluttajat ovat tulleet mukaan oppimaan kouluttajuutta pieniä rooleja ja vastuita kantaen kokeneempien kouluttajien rinnalla. Osa kouluttajista toimii itsenäisinä kouluttajina omalla maantieteellisellä alueellaan ja omalla erityisalallaan.

LKL-kouluttajat muodostavat laajan kirjjon kasvatus-, liikunta-, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista.

Ominaista kouluttajajoukolla on pitkä työko-

kemus omalta ammattialalta sekä vuosien kokemus lasten ja nuorten liikunnanohjaamisesta. Suurin osa kouluttajista on tullut mukaan toimintaan vammaisurheilujärjestöjen oman rekrytoinnin kautta. Osa on toiminut vammaisurheilussa lajivalmentajina tai aluejärjestöjen lasten liikunnan kouluttajina.

Mitä kouluttajana toiminen on antanut?

Kouluttajana toimiminen on antanut ”laaja-alaista ajattelua, uusia työskentelytapoja ja -malleja, teorian tietoa ja perusteita oman työn tekemiselle.”

”Hanke on luonut osan ammattitaidolleni, sen kivijalan!”

Inklusiopiirakan ja inklusiio-käsitteen mainitse peräti 14 vastaajaa. Samalla se on ”antanut uuden viitekehyksen liikunnan opettamiseen ja ohjaamiseen”.

”Kouluttajarinki on auttanut jaksamaan omassa työssä, tuonut kansainvälisyyttä, elämyksiä, uusia tuttavuuksia, asiantuntijaverkostoja ja työmahdollisuuden”.

”...opettanut ennakkoluulottomuutta, uusia pelejä, leikkejä, välineitä, uusia ideoita ja kokemuksia”.

Kouluttajat ovat oppineet uusia työskentelytapoja ja -malleja sekä laaja-alaistaneet ajatteluaan. Moniammatillinen ja keskusteleva verkosto on ollut usealle kouluttajalle tärkeä voimavara ja syy olla kouluttajaverkostossa mukana. Kouluttajana toimimessa saa myös omaan ohjaus- ja opetustyöhön uusia ideoita ja oma ammatillinen kasvu jatkuu oivaltavan oppimisen, tekemisen ja uusien kokemusten kautta. Keskeisin tuotos on ”asioiden yksinkertaistaminen, oleellisen oivaltaminen.”

Onko koulutuksista ollut hyötyä?

Koulutusten onnistumista voidaan arvioida sillä kokevatko kurssin käyneet saaneensa eväitä arjen työhön ja ohjaamiseen. Liikuntakeskus Pajulahdessa opiskelleen Kiia Wadenin tekemän koulutuskyselyn tavoitteena oli selvittää koulutukseen osallistuneiden taustoja ja motiiveja sekä sitä, minkälaista hyötyä osallistujille koulutuksesta oli ollut ja mitä siitä oli jäänyt mieleen. Kyselyn kohderyhmäksi valittiin

vuosina 2004–2005 kaksipäiväisiin koulutuksiin osallistuneet, koska tuolloin koulutus oli vielä pääosin hanketoimijoiden omissa käsissä. Osoitetiedot löytyivät lopulta 130 koulutukseen vuosina 2004–2005 eri puolilla Suomea osallistuneen henkilön osalta. Palautuneiden vastausten määrää 39 (vastausprosentti oli 30 %) voidaan pitää tyydyttävänä, kun otetaan huomioon, että koulutuksesta on jo jonkin verran aikaa. Kyselyyn vastanneista naisia oli 82 % ja miehiä 18 %. Kysely toteutettiin helmikuussa 2008.

Vastanneiden ammatillinen koulutustausta vaihteli peruskoulusta ylempään korkeakoulututkintoon. Koulutuksiin osallistuneista edustivat päivähoitoa, iltapäivätoimintaa, kouluja, urheiluseuratoimintaa ja muuta taustayhteisöä, kuten esimerkiksi vammaisurheilujärjestöjen jäsenyhdistyksiä, kerho-ohjaajia tai muita vapaaehtoistoimijoita. Osallistujat toimivat pääasiassa sosiaali- ja terveystieteiden, liikunta- ja vapaa-aika-alan sekä opetusalan ammattiteissa.

Osallistumismotiivit painottuvat ammatilliseen itsensä kehittämiseen.

- *”Halusin tietoa ja tukea lasten liikunnan suunnitteluun.”*
- *”Erityislasteriä takia, halusin lisätä heidän mahdollisuuksiaan osallistua.”*
- *”Kehittääkseni itseäni”, ”mielenkiinnosta ”ja ”työn puolesta.”*

Koulutus vastasi hyvin osallistujien odotuksia ja useimmat saivat uusia ideoita käytännön työhönsä.

Monet käyttivät edelleenkin koulutuksessa saamia tietoja ja taitoja työssään. Osallistujille jäivät mieleen koulutuksen ideologia ja inklusion kirjo sekä lisäksi simulaatio, käänteinen integraatio, soveltamisen keinot ja tee se itse -välineet: *”Samaistuminen, esim. sumentavat lasit”, ”Maalipallo ja boccia vammaisurheilua, mutta sopivat kaikille”, ”Itse askarrellaan saa aikaiseksi toimivia pelivälineitä” sekä ”Soveltavat pelit, leikit, kuten lattiapöytä, puhallustikka.”*

KOHTAAMISET: Tavislasten kanssa on ihan samoja haasteita

"Ei ole hankkeen alussa voitu tietää mitä kaikkea tulee vastaan. Kun se Erkki siinä ryhmässä oli, ei ne muut reagoineet mitenkään. Kun ei se aina jaksanut kaikkea niin ei ne muut siihen reagoineet vaan ottivat ihan samana."

Tässä luvussa kuvataan erilaisia kohtaamisia. Tarjoamalla mahdollisuuksia kohtaamisiin leireillä ja tapahtumissa haluttiin hälventää ennakkoluuloja ja näyttää, että meillä kaikilla on enemmän yhteistä kuin erilaista. Vaikuttamista on tehtävä koko ken-

tällä, eikä vaan omalle jäsenistölle. Liikunnan yleiset toimintaympäristöt, leirit, kilpailut ja tapahtumat, olivat helppoja yhteistyön aloittamisen paikkoja. Leirit kaikkien lasten matalan kynnyksen kohtaamispaikkoina nähtiin jopa niin tärkeinä, että hankkeen loppukaudella tehtiin opas inklusiivisen leirityön tueksi (Juntunen, Karinharju, Rautio, Remahl & Saari 2008).

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hankkeen alkutaipaleen oivalluksia oli ohjelmapuheen ja käytännön kuljettaminen rinnakkain kaikissa toiminnoissa. Ajatuksena

oli elää inklusiota todeksi nostamalla lapsi omine valintoineen huomion keskipisteeseen, pois vammasta ja erityisyydestä, kohti yhteistä yksilöllistä toimintamallia.

Suomen Liikunta ja Urheilu (SLU) julkisti Reilun Pelin (2004) eettiseksi koodistoksi urheilun toimijoille. Useilla liikunta- ja urheilujärjestöillä on tahtoa toteuttaa tasa-arvoista ja kaikille avointa toimintaa, mutta puheet ja käytäntö eivät vielä aina kohtaa.

”On niin helppo sanoa ekana, että ei meille voi tulla. Jos tän [hankkeen] avulla saisi sen, että ei tää ole niin vaikeeta. Se on meille kaikille hyväksi, että ollaan kaikki samassa. Oon nähny omien lasten kautta, päiväkotia, iltapäivätoimintaa, koulu, kun on kaikki samassa niin miten paljon se avaa lasten maailmaa... Niille ei ole ikinä mikään ihmeellistä – ne on aina ollut kaikki samassa. Työtähän se teettää...”

Perustoiminnan laadun kehittäminen kaikille avoimeksi auttaa jokaista lasta – ja myös jokaista aikuista. ”*Tavislasten kanssa on ihan samoja haasteita – eli tätä kautta löytyy työkaluja ihan siihen perustyöhön.*”

Leiryhteistyö käynnistyi integraatiokokeiluilla

Vammaisurheilujärjestöt ovat tehneet aluejärjestöjen kanssa leiryhteistyötä 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Alueille leirit ovat merkittävä lippulaiva koko lasten ja nuorten alueellisessa toiminnassa. Ensimmäinen Pitkis Sportti -leirin yhteyteen tehty Futuurileiri järjestettiin heinäkuun alussa 1994. Vammaisurheilujärjestöjen ja aluejärjestöjen välinen leiryhteistyö oli ensimmäiset kymmenen vuotta yleensä sellaista, jossa ison leirin sisälle järjestettiin oma erillinen leiri vammaisille lapsille. Vähitellen leireille saatiin vammaisurheilijavieraita ja vammaisurheilun lajikokeiluja tarjottiin vammattomille lapsille. Lajeina mukana oli alussa jalkapallo, judo, uinti ja melonta, nämäkin lähinnä paikallisen innostuksen voimin. Tyypillistä alkuaikojen leiri-integraatiolle oli, että erityislapset yöpyivät omana ryhmänään tai toimivat vain päiväryhmänä.

”Leiritoiminta aloitettiin vuonna 1997 yhdessä Pitkiksen kanssa. Alussa tavisleiriläiset kävivät ihmetelemässä, että mitäs friikkejä täällä on.”

LKL-hankkeen myötä vammaisurheilujärjestöjen keskinäinen yhteistyö tiivistyi, työnjako kehittyi ja leirien erillisiä järjestelyitä ja perinteistä integraatiota lähdettiin purkamaan esimerkiksi ilmoittautumisten, markkinoinnin, ohjaajakoulutuksen ja yleisen leiri-ohjelman osalta. Alueellisista leireistä on pikkuhiljaa tullut tärkeitä kohtaamispaikkoja, joissa lapset opettavat toinen toisiaan. Kesällä 2008 leiryhteistyötä tehtiin jo kymmenen alueen kanssa.

”Erityislapset kun on mukana niin toisetkin lapset oppivat kohtaamista ja yhdessä olemista tasavertaisesti. Jokaiselle onnistumisen kokemuksia yhdessä tekemisestä, leiridiskot, leirityöt. Heti eka vuonna toteutuivat tavoitteet reiluudesta. Tää on ollut erilainen kuin lajileirit ja lapset ovat sopeutuneet yleiseen leiriin tosi hyvin. Oman ikäisten kanssa lähdettiin integroimaan.

– Ei edes mietitty erillistä leiriä, vaan ainoa vaihtoehto oli tehdä yhdessä. Vanhemmat ovat olleet mukana tosi hyvin. Asenne on muuttunut erilaisuuteen, yhdessä ja erikseen... nykyään tiedetään, että kaikki voivat tulla leirille mukaan.”

Ennakkosuunnittelu ja pelisäännöt käyttöön

Ennakkovalmisteluilla ja suunnittelulla on iso merkitys leirien onnistumiselle. Lisäksi tarvitaan riittävän hyvät ennakkotiedot lapsista ja koulutetut ohjaajat. Leirin aikana hyvin jäsennelty toiminta mahdollistaa kaikkien osallistumisen.

”Ennakoilmoittautuminen on tosi tärkeää. Esimerkiksi sisarukset pääsivät samaan ryhmään, koska vanhemmalla lapsella on dysfasia. Joskus vaan vanhemmat ei uskalla kertoa kaikkea, koska ne pelkää, ettei lasta oteta leirille tai että se jotenkin leimataan.

Ville... tuli puskiasta... Äiti ei kertonut muuta kuin dysfasia, joka olikin down-poika ADHD:llä. Ja leirillä oli sitten hauska pieni poika, jossa oli kolme ohjaajaa koko ajan kiinni.”

"Sosiaalitoimi on jo nyt ehdottanut lapsia leirille ja sosiaalitoimen kanssa pitäisikin jatkossa tehdä tiiviimpää yhteistyötä, koska nyt me ei saada ilmoittautumisissa mitään ennakkotietoa. Nyt se tieto tulee vasta lapsen mukana ryhmyille, miksi ei viestiä aikuiselta aikuiselle? Lastenkodista laitetaan lapsia mukaan ilman ennakkotietoa – näistä syistä tarvitaan osaamista!"

Pelissäntökeskustelut on nähty leireillä tärkeäksi työkaluksi. Liikuntaa Kaikille Lapsille -hankkeen avulla on löydetty välineitä ja resursseja myös sosiaalisista syistä tukea tarvitsevien lasten osallisuuden lisäämiseen.

"Pelissäntökeskusteluissa on tsemppattava jatkossa tarkemmin. Näkyy, että [hinnaltaan] edullisemmalla leirillä on enemmän haastetta ja enemmän lapsia, joilla on hankaluutta osallistua leirielämään. Tänä vuonna lisäsimme pelissäntökeskusteluihin tutustumisen, jossa jokainen kertoi kuka on ja mistä tulee. Jokainen kertoi itsestään jonkin erityispiirteen ja lapsilla oli mahdollisuus kysyä muilta leiriläisiltä jotain. Ohjaaja helpotti jännitteitä soveltavien lasten kohdalla kysymällä esim. "Sinulla on Elli pyörätuoli, näytätkö miten sillä liikutaan". Samassa tilaisuudessa keskusteltiin asiasta, esimerkiksi saako leiriläiset auttaa heitä."

Toiveena jatkossakin että olisi joku johon ottaa yhteyttä

Yhdessä tekemisen kautta on löydetty ratkaisuja ja luotu mahdollisuuksia osallistumiselle. Verkostomainen työtapana on kevyt ja resursseja lisäävä tapa toimia. Osaamisen lisääminen koulutuksen ja konsultaation kautta koetaan tärkeimmäksi yhteistyön muodoksi.

"Leirit on suurin missä tarvitaan apua, välineitä, kehittämistä. Että olisi joku jolle soittaa. Ja voitais suunnitella yhteistä juttua meidän kouluttajille, siihen joku juttu tai koulutus, vaikka keskustelujuttu."

"Tarvitaan jatkossakin joku johon ottaa yhteyttä, saada lainaksi välineitä, kun tarvitaan lisäävustajia ja lisäohjaajia. Leiriohjaajien koulutukseen tarvitaan joku, jolla on tietotaito, enempi se osaaminen on tärkeää kuin rahoitus."

LKL-hankkeen kautta on tuettu alueleirejä myös taloudellisesti. Tämän kohdennetun tuen loppuminen huolettaa myös monia. Avustajien ja ohjaajien palkkaamisen tukemisen kautta on päästy myös kehittämään leirin kokonaisuutta.

"Ohjaajien palkkiot on löydyttävä jostakin. Jos rahaa ei ole, leiriä ei tule."

"Yleisen leirin talous on tosi haastava eli tiloista on jouduttu maksamaan tiloista kaupungille, vaikka monessa mielessä tehdään paljon hyvää yhteistyötä, myös koulupuolen kanssa. Tarvitaan ehdottomasti korvamerkitty tuki ja alueella on keskusteltu niin että se on oikeasti käytettävissä tähän tarkoitukseen."

"Jossain olisi tähän tarkoitukseen varattu potti, mikä on se oikea taho? Miksi ei se uusi järjestö voisi olla se taho? Alueet jotka eivät vielä tee vammaisurheilujärjestöjen kanssa yhteistyötä, voisivat tätä kautta aktivoitumista, jopa vähän vierastaisin Nuori Suomi yhteistyötä, että hukkuuko siihen kaikkeen muuhun. Nuori Suomi tekee vahvalla ohjauksella, tän toiminnan tulee olla aluelähtöistä. En usko että kukaan alue tekee semmoista kuviota joka ei toimi, vaan lähdetään oikeasti tekemään ja kehittämään eteenpäin."

Kaikille avoimen leiritoiminnan käynnistämisessä epäluuloja on jokaisella, leirin järjestäjille, vanhemmilla ja myös leiriläisillä. Leireistä on kerätty palautetta vuosien varrella ja haasteita riittää edelleen, toisaalta ratkaisut eivät ole monimutkaisia. Usein keskustelut ovatkin periaatteellisia, arvoja pohtivia ja strategian käytäntöön viemistä.

"Ohjaajat oli ärsyyntyneitä, oli haastava poika. Eriytyinen huomiointi, positiivinen syrjintä, yhteiset linjat kodin kanssa vaatii ennakkotyötä aika lailla. Kun me ei olla mitenkään ammattilaisia, että miten sais ne vanhemmat ymmärtämään että ennakkotieto on kaikkien hyväksi?"

"Missä on raja yksilöllisen tuen järjestämisessä? Muiden lasten palautteessa tuli esille, että joku lapsi terrorisoi leiriä. Mikä on oikein?"

Leirionnistumisia

Inklusiivisista leirikäytännöistä on ollut hyötyä koko leiritoiminnan kehittämiseksi. Esimerkkinä ryhmäkuvat jokaisesta, jotta leiriläiset on helpompi tunnistaa sekä kuvitetut leiriohjelmat, jotta myös leirien pienimmät ja lukutaidottomat hahmottavat päivän kulun. Media ja yhteistyökumppanit ovat noteeranneet inklusion positiivisena asiana. Lapset oppivat toisiltaan ja opettavat toisiaan. Ystävyyssuhteita syntyy. Leirityötä tekeville on ollut yllättävää huomata, että sama leiriohjelma toimii kaikille.

”Ilahduttavaa leirillä oli huomata, että futuurilapsiin ei erityisemmin kiinnitetty huomiota. Eli [meidän] leirillä he näyttivät olevan osa omaa ryhmäänsä esim. tanssijoina tai yleisurheilijoina eikä niinkään pyörätuolilla liikkuvina erityislapsina. Luonnollisia ja välittömiä ystävyyssuhteita syntyi tavisten ja futuurileiriläisten välillä. Suuri harppaus otettiin siis sillä tiellä, että ei ole niin väliä onko ruskeat vai siniset silmät, liikutko kahdella jalalla vai pyörätuolilla. Leiriläisten asenteessa oli positiivinen ja ennakkoluuloton ote. Varsin sykähdyttävä näky oli Veeran tanssiminen oman ryhmänsä mukana leirin päättäjäsissä!”

Joskus inklusio vaan toteutuu, ilman erillistä tukeakin. Aluejärjestön leirivastaavan sähköpostiviesti kesäkuussa 2008.

”Hei vaan! Meidän liikuntaleiri oli viime viikolla ja hauskaa oli. Meillä ei kukaan lapsi tarvinnut henkilökohtaista avustajaa. Olemme markkinoineet leiriämme [paikalliselle erityis] koululle, joten leirillämme on aina mukana kuulovammaisia, kielihäiriöisiä, autistisia ja asperger-lapsia. Koska meillä on aina näin ollut, en oikein osaa ajatella, että voisin teitä lähteä laskuttamaan ohjaajakuluistamme.”

Tapahtumien avulla näkyvyyttä ja kokeilemisen mahdollisuuksia

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke on ollut mukana lukuisissa yhteistyökumppaneiden tapahtumissa vuosien varrella. Omia tapahtumia on järjestetty vain

muutamia. Oli tietoinen valinta lähteä mieluummin kehittämään olemassa olevaa kaikille avoimeksi kuin tekemään erillistä. Vammaisurheilulajit ja erilaiset sovelletut pelit avasivat tilaa oivallukselle. LKL-hankkeen aikana syntyi yhteinen tapahtumamalli nimellä Sporttitori – Sports Plaza.

Sporttitorien alku juontaa Espoossa 2005 toteutettuihin yleisurheilun EM-kilpailuihin, jossa SIU, SKLU ja NKL toteuttivat ensimmäisen kaikille avoimen vammaisurheilulajien kokeilupaikan. Sporttitoriteltilta innosti mukaan suuret koululaisryhmät ja lähialueiden perheet. Tapahtumasta luotiin koulutuksen työkalu omalta jäsenkentältä tulleisiin yhteistyöpyyntöihin. Vuonna 2006 toteutetun valtakunnallisen Sporttitorikiertueen tavoitteena oli kohtauttaa liikunta-, näkö- ja kehitysvammaisliikunnan paikalliset yhdistystoimijat ja pysäyttää pohtimaan paikallista yhteistyötä. 15 tapahtumassa tavoitettiin noin 1 500 osallistujaa. Useiden paikallisen ja valtakunnallisten toimijoiden yhteishanke loi uskoa kumppanuuden jatkolle.

”Yleisiin tapahtumiin mukaan kaikki – oli loistava juttu! Eli hyödyttää kaikkia järjestää isompaa tapahtumaa kuin pientä erillistä.”

Sporttitori siirtyi tapahtumamallina Hippaloihin 2007. Hämeenlinnassa on juhlittu lastentapahtumaa Hippalot jo parinkymmenen vuoden ajan. Lasten kulttuurifestivaali on monimuotoinen, koko perheelle tarkoitettu tapahtuma. Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke tarjosi yhteistyötä ja Hippalot tarttui elokuussa 2007 kiinni tarjoukseen. Sporttitoritellassa olivat kokeiltavana sisäcurling, tarkkuusboccia, puhallustikka, sokkopingis, pöytäkeilaus ja vatsalautaslalom. Lajit herättivät melkoista kiinnostusta, välillä yleisöä oli tungokseen asti, kun liikkujat odottivat omaa vuoroaan. Sokkopingis sai aikaan paitsi hyviä pelejä myös mieleenpainuvia keskusteluja omista taidoista ja rajoista sekä aistien käytöstä. Puhallustikka kiehoi eteenkin isä ja poikia, istuen puhaltaminen toi oman leimansa yhdessä tekemiseen.

KEHITYSKUMPPANUUS: Kaikkea ei tarvitse osata itse

"Vaikea erotella mitä on tapahtunut puhtaasti LKL-hankkeen kautta. Nämä työskentelytavat on tukeneet omaa työtä. Hankkeen ansiota on, että prosessissa on oppinut itse. Opiskelijoilta tule palaute kentiltä. Tapa millä ovat oppineet ajattelemaan teoriaa käytännössä on hyvin inklusiivinen."

Konsultoiva työote löytyi vähitellen

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hankkeessa haluttiin alusta asti välttää perinteiseen hankemaailmaan liittyvät riskit. Ohjausryhmässä ja LKL-tiimissä pohdittiin paljon, miten hankkeen löytämät hyvät

käytännöt jäisivät eloon, eivätkä vain tähdenlennoksi. Toiminnassa päätettiin keskittyä menestystekijöiden juurruttamiseen osaksi yhteistyökumppaneiden pysyvää toimintaa.

Osallistujilta, lapsilta, vanhemmilta, kouluttajilta ja yhteistyökumppaneilta kerätyn palautteen pohjalta huomattiin, että liikunnan sisällöt ovat tärkeitä, mutta olennaisinta on kuitenkin tapa toimia, tapa nähdä uudella tavalla. Verkostotyötaidot, oivaltava oppiminen ja yhteistyökuvioiden hallinta nousivat kyselyissä isoon rooliin. Koulutustoiminta ja konsultoiva työote muodostuivat näin toiminnan painopisteiksi.

”Tulee koulutuksia ja leirejä. LKL hankkeessa on ollut hyvää se miten paikallinen hankejeesus kuvasi onnistunutta projektia: 'Kun se hankkeen aika on niinkuin se mäkihyppymäki, niin sitten hankkeen jälkeinen elämä on se liito eteenpäin.'”

”Ei hankkeen aikana saadut tulokset ole olennaisia, vaan se, mitä tehdään sen jälkeen. Ei ole vaan yksi keikka joka tehtiin, asia jää elämään. Mennään eteenpäin, 'hetkeen tarttuminen'.”

Vuosien mittaan huomattiin, että erityistaitoja tarvitaan, mutta olennaista on ohjaajan läsnäolo ja tilannetaju – liikkuvan lapsen kohtaaminen. Riittävä ennakkotieto lapsesta ja ryhmästä sekä huolellinen suunnittelu ovat avainasemassa rakennettaessa toimivaa liikuntatuokiota, -jaksoa ja yleisesti motivoivaa sekä tavoitteellista toimintaa. Toimiva verkosto tarkoittaa käytännössä, että tietää, keneltä voi kysyä apua. Yhdessä suunnittelu ja tekeminen, sekä toiminnan arviointi yhteistyössä on paitsi voimavaroja lisäävä, myös laatua kehittävä tapa toimia.

”Edelleen elää vahva myytti siitä, että erityistä tukea tarvitsevien lasten liikuttaminen on jotain niin erityistä, että tavallinen kouluttaja ei siihen pysty. Ammatillisuuden vahvistamisella koulutuksen ja positiivisten selviytymistarinoiden kautta kuitenkin huomataan, että kaikkea ei tarvitse osata eikä tietää itse. Tarvitaan tieto, kuka auttaa ja neuvoo kun tarvitaan.”

Lajiliittojen ja paikallisseurojen ohella muut kasvatuustyötä tekevät tahot, koulut ja päiväkodit sekä kolmannen sektorin toimijat kyselevät neuvoja sekä erityisryhmän käynnistämiseen että kaikille avoimen toiminnan toteuttamiseen.

Konsultoinnista kehityskumppanuuteen

LKL-hankkeen lajiliittoyhteistyön (2003–2005) myötä vammaisurheilujärjestöjen lasten liikuntaa toteuttaville alkoi tulla yhä enemmän neuvontapyyntöjä lajiliitoista ja seuroista. Työmäärän kasvaessa neuvontavastuu seitsemän sovitun yhteistyöliiton osalta jaettiin. Tuomas Törrönen (NKL) otti hoitaakseen

judon ja salibandyn. Virpi Remahl (SKLU) vastasi jalkapallosta, taitoluistelusta ja Suomen Ladusta sekä Aija Saari (SIU) voimistelusta, yleisurheilusta ja uinnista. Mallia otettiin Australiassa käynnistyneestä ja inklusioon tähtäävästä Connect-ohjelmasta, jossa case managerit toimivat sparraajina, vauhdittajina ja konsultteina (ASC 2003; 2005), mutta eivät tee lajiliiton puolesta. Lajiliittohankkeen päätyttyä kehityskumppanuudet jatkuivat ja loivat pohjaa myös laajenevalle vammaisurheilun integraatiotyölle, jopa orastavalle inklusiolle. Yksi tarina kehityskumppanuudesta löytyy liitteestä 4.

Nimi kehityskumppani on perua Kehitysvammaliiton Yhdessä kasvamaan -kouluprojektista, jonka taustateorian on Boothin & Ainscow'n (2002) Index for Inclusion. Ajatus inklusioprosessia ulkoapäin tukevasta asiantuntijasta eli kriittisestä ystävästä (critical friend) kääntyi suomenkielisessä Koulu ja inklusio

-kirjassa kehittämiskumppaniksi (Kokko & Pietiläinen, 2005). Vammaisurheilun parissa päädyttiin ilmaukseen kehityskumppanuus. Kehityskumppani on ulkopuolinen, mutta hän tuntee lajin maailmaa, on kiinnostunut yhteisestä kehittämistyöstä ja kykenee sitoutumaan prosessiin. Käyttämällä kehityskumppania varmistetaan, että lajissa uskalletaan tarttua myös arkaluontoisiin kysymyksiin. Kehityskumppani voi olla myös henkilö, järjestö tai tiimi. Kehityskumppanin on hyvä kyetä sietämään epävarmuutta, sillä asiat etenevät vain harvoin suunnitellusti. Kehityskumppanin työtä on mahdotonta kuvata selkeinä lukuina, kaavioina tai tuloksina.

Onnistuneisiin kumppanuuksiin liittyy yhteinen suunnittelu ja riittävän ajan käyttäminen lähtötilanteen kartoittamiseen. Tähän sisältyy myös avoin ja selkeä tarpeiden esiintuominen. Kumppaneiden tarpeiden yhteen sovittelu ja niihin vastaaminen yhteisten ratkaisumallien kautta mahdollistaa molempien osapuolien sitoutumisen ja luo edellytykset win-win tilanteelle.

"Kaiken viisauden alku on lähtenyt siitä että on suunniteltu ja tehty yhdessä, koska joka alueella ollaan vähän erilaisia."

Kehittämistyötä tekevät ovat usein liikkeellä suurella sydämellä ja intohimolla. Aikaa, voimia ja omiakin resursseja syövä toiminta tuntuu omalta lapselta, josta on joskus hankala luopua tai jakaa muille. Alkuaikojen rönsyilyn jälkeen huomattiin, että jakaminen lisää osaamista ja ei ole keltään pois. Hyväkin käytäntö voi jalostua edelleen uusien osaajien tuodessa mukaan omia mausteitaan. Kehitystyö jatkui vielä hankkeen arviointihaastatteluissa.

"Meidän pitää paikallisten toimijoiden istua alas ja pohtia tulevaisuutta, tää keskustelu avasi taas silmät että pitää suunnitella yhdessä ja katsoa kokonaisuutta".

Kehityskumppanuuden yksi tärkeä osa on rakentavan kritiikin jakaminen ja vastaanottaminen sekä keskinäinen kunnioitus. Hyvä opettaja, ohjaaja, valmentaja on aina vuorovaikutuksessa ryhmän

kanssa ja kehittää toimintaansa ryhmän tarpeiden ja olosuhteiden mukaan. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ympärillä on paljon eri alojen ammattilaisia. Toimintaa ohjaavat erilaiset taustaoletukset ja motiivit erimerkiksi kuntoutuksen maailmaa edustavien ja liikunnan harrastustoimintaa toteuttavien toimijoiden välillä on hyvä tunnistaa.

"[Tarvitaanko] yhteinen briiffaus kumppaneiden kanssa, että ei olla haastamassa vaan tehdään toisin? On ehkä intoa enemmän kuin älyä. Vahva tunne, että tää on oikein ja tää on hyvää."

Verkottuva työtapa tuo tilaa uusille kumppanuuksille

Hanke oli uudenlaista yhteistyön opettelua, jossa ylitettiin perinteisiä rajoja – ja myös valtakunnan rajoja. Lapissa tehtiin yhteistyötä pohjoiseen Ruotsiin. Norjasta käytiin hakemassa kokemuksia vammaisurheilun integraatiosta. Englannista saatiin inklusion kirjo -ajattelun lisäksi rohkeutta jalostaa erityis- ja soveltavan liikunnan välineideat kaikkien käyttöön. Pisin ja opettavaisin kansainvälinen yhteistyösuhde oli Australiaan, jossa inklusiotyötä on tehty 1990-luvun puolivälistä asti.

Kokemus on osoittanut että toimiva, ajan henkeen kuuluva verkosto, on kaiken läpäisevä toimintatapa. Toimintaympäristöt eri kunnissa ja eri alueilla ovat erilaisia ja siksi inklusion edistäminen ei voi edetä samalla mallilla joka puolella.

Perusajatuksena on, että yksin ei tarvitse pärjätä ja toisaalta hyvistä käytänteistä on hyötyä myös muille. Win-win ajattelussa etsitään ratkaisuja, joista kaikki mukana olijat hyötyvät. Leikki- ja liikuntavälineitä maahan tuovan Tevella kanssa toteutettiin tuotekehittely- ja koulutusyhteistyötä. Näin päästiin luontevasti etupiirijattelun ohi. Etenkin aluejärjestöissä arvostettiin tätä työtappaa.

"Ratkaisevaa oli se, että [hankkeesta] tultiin paikalle keskustelemaan ja kertomaan odotuksia... aiemmin me ei haluttu mennä säättämään mukaan toisten hommiin."

Rovaniemellä toiminta lähti laajenemaan integraatiokokeilusta, kun toimivat paikallisverkostot löytyivät.

”Syntyi ajatus, että nää lapset myös leirille mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon opiskelijoiden kautta saatiin opiskelijat tekemään projektiopintoja ja homma toimi. Viime vuonna oli jo vähän vaikeampi löytää opiskelijoita. Leiri on ollut raskas opiskelijoille mutta antoisa. Opisto järjestää yhdessä Rovaniemen kaupungin kanssa ja alueen kanssa. Aloitettiin 2003 leirillä ja tehtiin maalaiskunnan kanssa yhteistyötä Helin ja Tapsan kanssa. Oli testileiri, SIU maksoi. Silloin kokeiltiin tiloja ja juttuja, pääjehuna olivat Riikan opiskelijat, siinä ei ollut vielä alue mukana. Kaupunki tuli mukaan tukemaan lapsia heti 2004.

Ohjaajille oli koulutukset leireihin liittyen, opiskelijapojat tekivät leiriohjaajakoulutuksen LKL-kouluttajakoulutuksen pohjalta. Tämä pohja on edelleen käytössä ja isona osana pohjatietoa ennen leiriä. Osalle ohjaajista on ollut tosi rankkaa ja haastavaa nämä leirit, piiktykset, katetroinnit yms isot jutut. Vanhemmat on opastaneet ohjaajat erityistoimenpiteisiin. On tehty tosi joustavia ratkaisuja [liikunta]opiston kanssa, ruoan soseutukset yms.

Myös kauemmat kunnat on mukana kustannuksissa. Tätä kautta on löytynyt uusia kumppanuuksia ja uusia tapoja toimia ja tieto on lisääntynyt. Uskalletaan kysyä myös!”

Vanhat, perinteiset organisaatiot tuovat oman haasteensa verkostotoimintaan. Vammaisurheilun esimerkit ja vammaisten kouluttajien läsnäolo ovat avanneet uusia näkökulmia perinteiseen. Usein on koulutuksiin saapunut saman kunnan eri hallinnonaloilla työskenteleviä, samojen lasten kanssa toimivia ammattilaisia, jotka vasta tässä yhteydessä ovat kohdanneet toisensa. Kuntien hallinnonaloista opetustoimi ja sosiaalitoimesta päivähoito ovat nousseet merkittävään rooliin verkostoyhteistyössä.

LKL-hanke onkin toiminut myös yhteen saattajana ja verkostokummina. Hanke saattoi hieman yllättäenkin yhteen myös sellaisia aluejärjestöjen lasten liikunnan kehittäjiä ja paikallisia erityisliikunnanohjaajia, jotka eivät aiemmin tienneet toisistaan.

”Ei olla edes osattu ajatella, että liikunnan aluejärjestöt ja kuntien erkat voisivat olla yhteistyössä.”

Hankkeen roolina on ollut myös rohkaista ottamaan mukaan, koska erityisliikuntaa varotaan.

”Tässä on monta siltaa ylitettävänä. Kun me ei tiedetä ja osata niin me pelätään. Entä jos jotain sattuu? Miten meistä tulee uskottava toimija sen erityistä tukea tarvitsevan lapsen vanhempien silmissä?”

”Kaupungin oma toiminta on segregoitunutta johtuen traditioista ja vastuualueista. Rakenteet ylläpitää erillistä toimintaa. Ei johdu liikuntatoimen johtajan asenteista, vaan liikuntatoimen roolista, joka [erityisliikunnassa] vastaa ei-tavis-lapsista.”

Urheiluseuroissa haasteita riittää jatkossakin

Seurakentän haasteet poikkeavat koulumaailmasta. Vapaaehtoisuus ja erilaiset lajikulttuurit tuovat inklusiiviseen omat mausteensa. Lajiliittojen, aluejärjestöjen ja seurojen toimintaa ovat kehittämässä monet tahot omine ohjeineen. Inklusion kehittämisen mahdollisuuksia löytyy kuitenkin olemassa olevistakin rakenteista. Lasten liikunnan kehittäjien lisäksi alueiden seurakehittäjät voivat olla avaamassa uusia ovia.

Seurakehittäjien mukaan saaminen toimintaan on haaste ja mahdollisuus. Raha on porkkana ja helpommin asenteet muokkautuu, kun tulee resurssit mukaan. Muuten jää vaan juhlapuheisiin.

”Miksi ei erityisryhmien paikallinen toimija joka järjestää liikuntatoimintaa ei voisi hakea sinettiseuraa ja kehittämistukea – mitkä on pelisäännöt?”

Alueellista toimijaa mietityttää seurojen sitouttaminen Reilun Pelin periaatteisiin. Pilotit, kokeilut ja hankkeet jäävät tähdenlennoiksi, jos ne eivät ole osa seuran strategiaa.

”Kun se [seurapilotti] oli mun varassa ja jatkui sen aikaa kun [ohjaaja] oli täällä. Seurajohto kyselee syksyisin: ”Pitääkö ne ottaa taas? Mitä ne maksaa?”

YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

"Olen edelleen erityisluokanope, joka opettaa koko koululle liikuntaa... LKL-asiat ovat jatkuvassa käytössä. Samoin Action-kerho jatkaa täällä kulkuaan (jota siis ohjaan, erityistä tukea tarvitseville lapsille) ja sielläkin LKL-opit ovat täydessä käytössä. Asia jäi siis hienosti elämään ja toivon, että muiden opejen kanssa vetämäni liikkatunnit osoittavat myös tekoina, että asia on hyvä ja asenne saa monet asiat rullaamaan."

(Kouluttaja 25.5.2008)

Yhdessä tekeminen ja uudenlaiset yhteistyökumppanuudet korostuivat arviointikeskusteluissa. Reviirien vahtiminen on vähentynyt. Vammaisurheilun toimijat löysivät aluejärjestöt ja toisinpäin: *"hyvä oli, että tehtiin alusta loppuun yhdessä suunnittelu, toteutus ja arviointi"*.

Hankkeen yhteistyökumppanit listasivat toimivia ja eteenpäin vieviä tekijöitä:

- *kateuttamisen periaate [noilla on hyvä juttu, joka vois toimia teillekin..]*
- *materiaalit ja hyvät käytännöt yleensä*

- *toimiva ja kiva yhteistyö, joka antaa enemmän kuin vie*
- *toiminnallisuus on niin loistava työkalu myös abstrakteihin juttuihin*
- *aina liikkeelle tekemisen kautta, toiminnan kautta*
- *positiivisen kautta eteneminen*
- *vammaiset ihmiset on itse näkyneet oikeissa hommissa – on katu-uskottavampaa toimintaa.*

Nuori Suomi on laajentanut reviiriään

Liikunnan ja urheilun kansalaistoiminta on murroksessa. Vapaaehtoistoiminnan määrä ja laatu on muuttunut ja ammatillistuva liikuntakenttä hakee toimintatapojaan.

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hankkeessa ollaan eletty tiiviissä yhteistyössä eri tasoilla Nuoren Suomen kanssa ja yhdessä on saatu aikaan paljon. Yhteisten toimijoiden kautta vaikutusta on ollut myös Nuoren Suomen omiin toimintoihin. Hankkeen toimijat ovat toimineet kehityskumppaneina ehkä tietämättään.

Yhteistyössä kumppanit oppivat aina toisiltaan, joskus vapaa suunnittelu ja aivoriihityyppinen toiminta saakin aikaan jotain enemmän kuin toimintasuunnitelmissa on osattu ennakoida. Nopeasti muuttuvissa tilanteissa joustava, kevyt organisaatio, jolla on kohtuullisen vapaat kädet sekä luottamusta johdolta, on tehokas kehittäjä.

"Lasten ja nuorten liikuntaohjelman osana [tämä aihealue] kuuluu Nuorelle Suomelle, mutta onko siellä tietotaitoa tähän? Siinä on mutkaa matkassa, sisällöt on ilman muuta Nuori Suomi kauraa, olisi ilman muuta hyvä asia olla yhteistyössä. Kyllä tästä päästään eteenpäin, nyt tämän kautta ollaan niin kuin tavallaan saatu meilläkin silmät avautumaan."

"Jokaisella lapsella on oikeus liikkua" on ollut Nuoren Suomen slogan jo pitkän aikaa, mutta vielä on yhteistä työtä tehtävänä. Tarvitaan resursseja, muistuttamista sekä pelisääntösopimusten ja sinettiseuratoiminnan kaltaisia työkaluja. "Miksi ei kaikille avoin toiminta voisi olla sinettikriteerinä?", kysellään. Nuoressa Suomessa aihe nähdään mahdollisuutena.

"Tämä on saanut meidät aktivoitua hankkimaan tähän resursseja, se raadollinen puoli. Potkimista ja esille nostamista. Ihan sama, kuka se on, mutta joku, jonka vastuulla on muistuttaa ja varmistaa asian esillä pitäminen läpäisyperiaatteella. Yks on parempi kuin nolla, mutta lähdöt on hyvät ja on tullut oikeasti lisää liikkumisen paikkoja, mutta vielä ollaan kovin alussa.

Perusajatus on sisään rakentunut meidän systeemiin vähän eri jutuissa vähän eri tasoilla. Se on kuitenkin jo sisällä ja kotona. Jälki on jäänyt. Tieto lisää tuskaa.

Tää on hirveän mielenkiintoinen ja iso juttu myös Nuoren Suomen merkittävyyden kannalta."

Hankkeen aikana on jo Nuoren Suomen kehittämä Löydä Liikunta -kerhomalli onnistunut saamaan uudenlaisia liikkujia mukaan paikalliseen liikunta-kerhotoimintaan.

"Lasten ja nuorten futuurit ja sporttikset vois haakea löydäliikuntatunnusta!!! Ja sinne koulutukseen erilaisten kerholaisten kohtaaminen, konsultointia ja koulutusta tarvitaan Löydä Liikunta -meinillä, esim. kerhokapteenien tapaaminen, jossa myös riskikäistä viestintää."

Aluejärjestöjen kouluttajat ottaisivat hankkeen sisältöjä vahvemmin mukaan kaikkeen Löydä Liikunta-toimintaan. Koska aloittavat kerho-ohjaajat kohtaavat toiminnassa erityistä tukea tarvitsevia lapsia, olisi hyödyllistä, että heti alusta asti heillä olisi vahva näkemys soveltamisesta, yksilöllisestä kohtaamisesta ja jäsentämisestä.

"Kerho-ohjaajakoulutus yhteistyössä Löydä Liikunta-toimintamallin kanssa olisi hyvä. Kerhokapteeni-koulutukseen pitäisi satsata niin, että sitä kautta voisi löytyä mahdollisuuksia erityistä tukea tarvitseville lapsille päästä mukaan matalan kynnyksen kautta seuratoimintaan, liikuntapää edellä. Haasteena on, että riittääkö taito, pelkkä into ei riitä... Kerho-ohjaajakoulutuksen sisältö, mitä sen tulisi olla? Vielä enemmän soveltamista ja asioita, että yhdistyisi hyvät käytänteet, ehkä kortteihin vielä lisää sisältöä."

Vammaisurheilujärjestöt löysivät keskinäisen yhteistyön ja kehityskumppanuuden

"Rehellisyyden nimissä voi kai tunnustaa myös oman haavoittuvuuden siinä, että omistajuus ja oman järjestön edun tavoittaminen nosti päätään jossakin kohdin liiankin kanssa. Oman kasvun ja inkkuprosessin kautta oppii antamaan ja jakamaan enemmän, meidän jutusta teidän juttuun..."

(Vammaisurheilun toimija 1.9.2008)

Vammaisurheilujärjestöjen yhdistymisprosessi käynnistyi huhtikuussa 2007. Prosessissa ovat mukana Suomen Invalidien Urheiluliitto ry (SIU), Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu ry (SKLU), Näkövammaisten Keskusliiton (NKL) liikuntatoimi ja Elinsiirtoväen Liikuntaliitto (ELLI) ry. Uuden, yhdistyneen järjestön tähtäin on vuodessa 2010 ja sen nimeksi on sovittu Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry.

Tuleva vammaisurheilujärjestö on painoarvoltaan varsin mittava suomalaisessa liikuntakentässä. Yhteenselaskettuna neljällä nykyjärjestöllä on tällä hetkellä noin 20 työntekijää ja ne toimivat yhteensä 34 lajin monilajiliittoina. Kaikkiaan prosessissa mukana olevilla järjestöillä on 278 jäsenyhdistystä, joissa on noin 71 000 henkilöjäsentä.

LKL-hanke on ollut yksi vipu, jolla yhdistymistä on ajettu. Sen kautta uudistettiin vammaisurheilujärjestöjen lasten ja nuorten kilpailujärjestelmien sisältöjä ja luokitteluja. Vahvistunut lajitoimijoiden välinen yhteistyö siirtyi myös valmennukseen uusina yhteistyöleireinä ja tapahtumina. Näkövammaisten Keskusliiton oman paikalliskerhotoiminnan käynnistyminen

vahvisti lasten liikunnan asemaa NKL:ssa – ja siten auttoi myös inklusion ja yhteistyöviestien eteenpäin menoa. SIU:n Oulun ja Mikkelin palvelupisteiden toimiminen hankkeen koulutusten ja välinelainauksen alueellisina kehityskumppaneina loi mallia tulevan vammaisurheilujärjestön alueellisesta työstä. Kohtaamiset ja yhteinen tekeminen ovat luoneet luottamusta ja siltoja eri vammaryhmien välille.

"Yhdistyminen olisi ollut väistämätöntä ilmeikkään LKL-hanketta mutta tämä on helpottanut prosessia. Esim. Sporttitorit, Liikuntamaa, Junior Games, ovat olleet isompia palasia kuin vain pelkät tapahtumat. Kun ollaan itse tehty, niin on yhteinen kokemus ja suuntaviivoja tulevaisuuteen."

Perinteisille vammaisliikunnan yhdistystoimijoille inklusio voi olla myös uhka. *"Miks sä tota inklusiota ajat, sehän vie meidän jäsenet?"* kyseli yhden SIU:n paikallisen jäsenyhdistyksen puheenjohtaja hankkeen alkukaudella. Yhdessä ja erikseen -ymmärryksen muotoutuminen auttoi eteenpäin ja lievensi pelkoja. Liikkuja itse valitsee missä liikkuu. Myös vertaisryhmillä on paikkansa.

"Perusasiat on välillä unohtuneet ja on menty liian nopeasti kohti uutta, mutta nyt on ymmärretty, että inklusioon kuuluu myös erillinen toiminta."

Koulutus, kehityskumppanuus ja kohtaamiset leireillä ja tapahtumissa ovat olleet hankkeen keskeisiä työtapoja. Arjessa inklusion todeksi eläminen tuotti uudenlaista kaikille avointa toimintaa, jonka kautta myös erilaisten ihmisten mahdollisuudet osallistua liikuntaan ovat lisääntyneet. Vuodenvaihteessa 2006–2007 käynnistynyt Kaikille avoin -ohjelma jatkaa inklusiotyötä liikunnassa ja urheilussa.

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hankkeen saama erillisrahoitus Nuorelta Suomelta ja opetusministeriöltä

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Yhteensä
Opetusministeriö "inklusionhanke"	13 500	57 000	62 000	66 000	68 000	40 000	306 500
Nuori Suomi "lajiliittohanke"	13 000	12 000	23 000	–	–	–	46 000

Kohtaamisia lasten liikunnassa

"Antoi sysäyksen uuteen toimintaan ja uusiin toimintatapoihin. Kyllä kun mietitään tätä päivää, niin ollaan saatu syntymään uutta toimintaa ja mahdollisuudet osallistua on selkeesti kasvanut. Asenteet on muuttuneet kovasti, esim. aluejärjestöt, valtiolta, kukaan ei yksin olisi tähän pystynyt."

Positiivisesta palautteesta ja Kaikille avoin -ohjelmasta huolimatta inklusiotyön jatko ei ole itsestään selvää. Inklusio itsessään on ristiriitainen ilmiö. Kun työ on tehty hyvin, se muuttuu näkymättömäksi. Miten todennetaan rahoittajille tehty – ja samalla vielä tekemätön työ? Rahoittajan pyytämä kova data ”inklusoituja” laskemalla on oman inklusiotyön mitätöintiä. Tämä paradoksi näkyy myös raportin tapahtumataulukossa, jossa leirien kohdalla ovat perinteisen laskentatavan mukaisesti soveltavalle sporttileirille osallistuneet, mutta tapahtumissa kaikki osallistuneet tuhannet lapset ja perheet (liite 7).

Vielä kuitenkin eletään maailmassa, jossa erityisosaajia ja kehityskumppaneita tarvitaan.

"Yhdessä ja erikseen -koulutus on toiminut hyvin seminaarien osana ja erilliskoulutuksina. Kuitenkin pohditaan jatkoja varten ... mihin meidän osaaminen riittää ja mihin tarvitaan erityisosaamista? Liikunnassa ollaan hyviä, helpompina kohdalla ok ja tarvitaan erityistäkin osaamista."

Johtopäätökset

"LKL-hankkeessa on ollut hyvää se, miten paikallinen hankejeesus kuvasi onnistunutta projektia: Kun se hankkeen aika on niin kuin se mäkihyppymäki, niin sitten hankkeen jälkeinen elämä on se liito eteenpäin."

1. Inklusio on koko yhteisön haaste

Inklusio ei etene erillisillä hankkeilla. Inklusio on koko yhteisön haaste. Kaikille avoimet liikuntapalvelut edellyttävät muutoksia sekä perinteisissä urheilun rakenteissa että koko lähiyhteisön palvelujärjestelmissä päiväkodista kouluun, työelämään ja sosiaali- ja vammaispalveluihin. Jos jo koulussa

määritellään erityislapseksi erityisluokalle, leima ei häviä siirryttäessä iltapäiväkerhoon. Liikunta ja urheilu voivat parhaimmillaan luoda siltoja, luottamusta ja yhteisöllisyyttä erilaisten ihmisten välille.

"Ratkaisut lasten ja nuorten ongelmiin ei löydy pelkästään liikunnasta, vaan tarvitaan kokonaisuutta. 'Suvaitaan, kun se sopii omaan pirtaan. Demokratia hyväksytään, kun ollaan itse samalla puolella kuin voittaja'."

Yhteisöllisyys ja osallisuus ovat laajoja asioita. Liikuntakentän inklusiokoulutus ei ratkaise inklusion haastetta. Inklusio vieminen retoriikasta käytäntöön edellyttää koko liikunnan toimijakentän yhteistä arvovalintaa, vahvaa sitoutumista sekä erilaisia työkaluja ja käytännön tunnusmerkkejä myös tulosten arviointiin.

"Ehkä se pitäisi saada kouluttajien ja koko rakenteen sisälle tai jotain. Saataisiin normaaliksi, jollain pikkujutuilla. Luottamusta ja tietoisuutta. Semmoisten polkujen rakentaminen ja semmoisen kokonaisuuden aikaansaaminen, josta tulee taloudellisia resursseja."

2. Inklusiotyössä tarvitaan kehityskumppaneita ja kohtaamisia

Kaupungin erityisliikunnan tai -opetuksen perinne on joko mahdollisuus tai hidaste. Vahva ”erityistävä” perinne voi estää inklusion etenemisen. Portinvartijana voi toimia kaupungin liikuntatoimi, erityiskoulu, vammaisyhdistys, tai muu perinteinen toimija. Tarkoitus näillä asiantuntijoilla on yleensä hyvä.

"Osaamisen harha on olemassa eli luullaan että osataan mutta arjessa ei näy [...] kuvitellaan että osataan, ei tarvita muualta apua."

Inklusiivisesti asennoitunut viranhaltija voi olla tietoinen ja kontakteineen avainhenkilö koulutusten ja palveluiden markkinoinnissa. Paitsi lajikohtaisia kehittäjiä, myös alueelliselle tuntemukselle on tarvetta. Oma, alueellinen kehittäjäkumppani on merkittävässä roolissa, koska: "koulutukseen tarvitaan edelleen lisäapua ja tukea, ei vielä pystytty itsenäisesti toimimaan."

Kehityskumppaneita on löytynyt eri ammateista ja erilaisista asemista. Olennaista on näkemys ja tapa toimia. Vammaisurheilujärjestöjen työntekijät ovat löytäneet itsensä kehityskumppanin roolista esimerkiksi lajiliittojen ja seurojen suuntaan. Kokeineita erityisliikunnanohjaajia on lähtenyt mukaan LKL-kouluttajiksi kehittääkseen omaa työtään ja kyetäkseen vastaamaan nykypäivän uusiin liikku-
mattomuuden haasteisiin. Uudenlainen konsultoiva työote voi lisätä myös sellaisten potentiaalisten liikkujien mahdollisuuksia, joita ei ole määritelty perinteisiin erityisryhmiin.

3. Pois-sulkevien rakenteiden tunnistaminen

Inklusio voi joskus toteutua itsestään. Yleensä tarvitaan kuitenkin toimenpiteitä. Kuka tahansa voi kokea itsensä ”ei-tervetulleeksi” harrastusryhmään. Pois-sulkevat tekijät ovat usein huomaamattomia, lähes itsestäänselvyyksiä. Esimerkiksi pieni porras liikuntasalin ovella, pimeät sokkeloiset käytävät, huonosti toimivat liikenneyhteydet, mainoskuvien nuoret ja vaaleaihoiset, ilmoittautumiskäytäntöjen monimutkaisuus ja niin edespäin. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat osa inklusion kehitystyötä.

4. Kun inklusio etenee, se muuttuu näkymättömäksi

”Oli ehkä hyvä juttu, että Kallen kanssa oli vähän vaikeeta. Nyt me ollaan vahvempia seuraavan ker-
ran – kunpa me osattaisiin liikuntaväkenäkin hake-
maan se onnistuminen jotain muusta kuin lusikasta
tai mitalista.”

Inklusio on prosessi. Inklusion paradoksi on sen muuttuminen onnistuessaan näkymättömäksi. Inklusoituja ei voi laskea, mutta voimme laskea kaikille avoimia ympäristöjä ja palveluja sekä luoda erilaisia työkaluja näiden palvelujen tunnistamiseen ja kehittämiseen.

”Haaste” inklusion onnistumisen myötä on lasten
'hukkuminen' positiivisessa mielessä.”

5. Kehitystyössä on myös uskallettava erehtyä

”On meillä hyviä juttuja. Lähdemme liikkeelle älyt-
tömän äkkiä ja savun hälvettyä tarkistetaan kyt-
kennät.”

Kaikki ei aina onnistunut. Esimerkiksi jo vuonna 2001 virinnyt ajatus vammaisurheilujärjestöjen yhteis-
estä koulutuksesta törmäsi sekavaan ja pirstaleiseen vammaisurheiluun. Tarvittiin useamman vuoden rinnakkaiseloja ja lasten liikunnan yli laajentuvaa yhteistyötä. Aikaa prosessiin meni kuusi vuotta, sillä yhteinen näky koulutuksesta konkretisoitui vasta han-
kekauden loppumetreillä. Vammaisurheilujärjestöjen yhteisen kurssitarjottimen pohjat luotiin hankkeen aikana. Tulosta alkoi syntyä vasta 2008.

Hankkeen jako eettiseen ja inklusiohankkeeseen koettiin hankkeen alkuvuosina epäselväksi. Eettinen lajiliittohanke loi kuitenkin pohjaa nykyiselle Kai-
kille avoin -ohjelmalle ja lajiliittoyhteistyölle. Myös uusien moni- ja vaikeavammaisille tarkoitettujen liikuntasäilytöiden suunnittelu väsähti innostuneen alun jälkeen, mutta virisi sitten uudelleen matalan kynnyksen pelilaukkuyhteistyönä Malikkeen, SO-
LIA:n ja vammaisurheilujärjestöjen kesken.

Uutta luodessa rönsyt ovat sallittuja ja jopa suotavia. Hanke opetti, että on uskallettava hakea kumppania myös oman mukavuusalueen ulkopuolelta.

”Työ jatkuu edelleen täällä päin, itse asiassa [mei-
dän] suunta on herännyt vasta nyt. Viime keväänä
olin pitämässä koulutuksen [lähikunnassa] ja se
poiki nyt syksylle [koulutukset kolmelle muulle paik-
kakunnalle]. Joitakin liikuntavälineitä kaipaisin, kun
ei ole varaa ostaa kaikkea itselle. Esim. mahalautoja,
curlingia kaikkineen, pöytäpelilaitoja ja niihin liitty-
viä apuvälineitä. Mahalautoja olen aikonut teetättää
täällä toimintakeskuksessa, mutta vielä ei siihen
ole ollut aikaa. Mistähän näitä LKL-kassivermeitä
saisi lainaksi?”

(Kouluttaja 25.8.2008)

Kirjallisuus

- Alakoskela, M. & Pietiläinen, E. (toim.) 2005. Yhdessä kasvamaan - kaikille avoin koulu ja lähiyhteisö projekti. Loppuraportti. Kehitysvammaliitto. Yliopistopaino, Helsinki.
- Alanko, R., Remahl, V., Saari, A. 2004. Ota minut mukaan. Erityistukea tarvitseva lapsi leikissä ja liikunnassa. Suomen Invalidien Urheiluliitto.
- Angeria, M. & Kotila, S. 2004. Matkalla maailman ympäri - soveltavan liikunnan riemua. Rovaniemen ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelma.
- Arvonen, S. (toim.) 2004. Poulkalla. Perheliikunta-ohjaajan käsikirja. Edita.
- Australian Sports Commission. 2001. Give it a Go. Including people with disabilities in sport and physical activity. Uudistettu painos teoksesta Willing & Able. An Introduction to Inclusive Practices (1995).
- Australian Sports Commission. 2000. Opening doors. Getting people with a disability involved in sport and recreation.
- Australian Sports Commission. 2003. Project Connect Disability Action Plan: A standard for sport.
- Australian Sports Commission. 2005. Disability Education Program. Presenter Kit.
- Booth, T., Ainscow, M. 2002. Index for inclusion: developing learning and participation in schools. Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE). Bristol.
- Booth, T., Ainscow, M. 2005. Koulu ja inklusio - työkirja osallistavan opetuksen järjestämiseksi. Toim. Leena Kokko ja Erja Pietiläinen. Kehitysvammaliitto. Yliopistopaino, Helsinki.
- Black, K. 1996. Including young disabled people. A handbook to support TOP Play and TOP Sport. Youth Sport Trust.
- Count me in. A Guide to Inclusive Physical Activity, Sport and Leisure for Children with a Disability. 2006. Joint Actions Project "Sports and Physical Activity for Persons with Disabilities - Awareness, Understanding, Action. Edited by Mieke Van Lent. Belgium.
- Downs, P. 2006. Työpaja avaa ovia urheiluun. Liikunta ja Tiede 43: 4, 14-19.
- Eerola, R., Risku, M. 2008. Lisää harrastamisen mahdollisuuksia. Liikunta- ja kerhotoiminnan malleja. Nuori Suomi. Reptalo, Lauttasaari.
- Haskins, D. 1997. TOP Sport Handbook. Youth Sport Trust.
- Hokkanen, T., Koli, A. & Toikka, M. 2004. Yleisurheilukoulu kaikille lapsille. Etelä-Karjalan Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveysala, fysioterapian koulutusohjelma.
- Huovinen, T. (toim.) 2003. Talviliikuntaa kaikille. Soveltavan talviliikunnan käsikirja. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Huovinen, T. & Heikinaro-Johansson, P. 2006. Liikunnanopetuksen yksilöllistäminen esiopetuksen heterogeenisessä ryhmässä. Liikunta ja Tiede 43:6, 33-39.
- Japisson, T., Lilja, K. (toim.) 2004. Lasten ja nuorten kilpailutoiminnan suositukset. Nuori Suomi. Reptalo.
- Juntunen, R., Laakso, M. & Saari, A. 2007. Kaikille avointa liikuntaa ja urheilua. Liikunta ja Tiede 44: 3-4, 37-39.
- Kari, T. & Saari, A. (toim.) 2003. Lumille Opas soveltavaan talviliikuntaan. Aksidenssi Oy, Helsinki.
- Keskuspuiston ammattiopisto. L2 - Linkki Liikuntaan -projekti. Toimintakertomus ja suunnitelma. Euroopan liikuntakasvatuksen teemavuosi 2004.
- Kokkonen, M. (toim.) 2008. Sovelletun judon ohjaajaopas. Suomen Judoliitto.
- Kummu, L. (2007) Kummajaisesta huippu-urheiluksi. Suomen vammaisurheilun historia 1960-2005. Pro gradu -tutkielma 2006. Jyväskylän yliopisto Liikuntatieteiden laitos. Tutkimuksia 2/2007. Kopijyvä, Jyväskylä.
- Kuutamo, O. & Hölsömäki, H. (toim.) 2005. Soveltavan liikunnan apuvälineet. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Kyyhkyinen, J. 2004. Yhdessä vai erikseen: integraatioleirit kesällä 2003. Lahden ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelma.
- Laasonen, K. & Saari, A. 2006. Yhteiseen ja kaikille avoimeen liikuntaan. Liikunta ja Tiede 43: 4, 20-23.
- Lehto, J. (toim.) 2005. Iloa ja elämyksiä. Taustaineistoa nuorten harrasteliikunnan kehittämiseen. Nuori Suomi. SLU-paino.
- Liikunta valintojen virrassa. Kansallista liikuntaohjelmaa valmistelevalta toimikunnan väliraportti (15.2.2007). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:13.
- Lipponen, J., Viitanen, M. (toim.) 2007. Löydä liikunta -opas kerho-ohjaajalle. Nuori Suomi.
- Murto, P., Naukkarinen, A. & Saloviita, T. (toim.) 2001. Inklusion haasteen koululle. Oikeus yhdessä oppimiseen. PS-kustannus, Gummerus, Jyväskylä.
- Nevalainen, M. 2007. Harrasteuinti pulahtaa pintaan. Erityistukea tarvitsevien uimareiden harrasteinnin kehittämishanke vuosina 2004-2006. Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto.
- Palenius, T. & Pehkonen, M. Mukana menossa: inklusio Lapin sporttileirillä 2004. Rovaniemen Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelma.
- Pull, E. 2002. Play together, stay together. Liikkuva lapsi -lehti, 32-35.
- Nissinen, A. (toim.) 2005. Palloiluapinen. Suomen Palloliitto.
- Saari, A. (toim.), 2005. Yhdessä ja erikseen. Tarinoita lasten urheilusta. Suomen Invalidien Urheiluliitto. Frenckellin kirjapaino, Espoo.
- Saari, A. 2005. Integraatiosta inklusioon. Olisiko aika katsoa erityisliikuntaa uudesta perspektiivistä? Liikunta ja Tiede. 42:1-2, 51-54.
- Saari, A. & Laasonen, K. 2006. Norja ja Australia integraation tiennäyttäjiä: Yksi tavoite - kaksi strategiaa. Liikunta ja Tiede, 43: 4, 23-24.
- Saari, A. 2007. Erityistä tukea tarvitsevat lapset ja inklusio liikunnallisen iltapäivätoiminnan kehittämishankkeissa 2004-2007. Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhteistyö LIKES, lasten ja nuorten elämäntavan tutkimusyksikkö LINET. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 192. Jyväskylän yliopistopaino.
- Saari, A. & Piispanen, T. 2007. Australia-Suomi 3-1. Liikunta ja Tiede 44: 5, 70-72.
- Sherborne, V. 2000. Lasten kokonaiskehitystä tukeva liikunta. Yleisopetus, erityisopetus ja esiopetus. Kehitysvammaliitto. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Siivonen, T., Saari, A. 2002. TOP-ohjelmien tiivistelmä (Top Start, TOP Play ja TOP Sport ja TOP SportsAbility) kerho-ohjaajakoulutukseen ja erityisliikunnan neuvottelupäiville 3.-5.11.2002. Moniste.
- Siutla, H. 2008. Inklusio urheiluseuroissa. Erityistä tukea tarvitsevien lasten, heidän vanhempiensa ja ohjaajiensa kokemuksia. Lahden ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelma.
- Stevenson, P., Black, K. 2002. The Football Development Programme. The FA Soccerability Programme. The Football Association. United Kingdom.
- Suomen Liikunta ja Urheilu. Reilu Peli. Suomalaisen liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet. Hyväksytty SLU:n syyskokouksessa 20.11.2004. SLU-paino.
- Suomen Salibandyliitto. 2005. Ota minut mukaan salibandyyn - Soveltavaa salibandya seuratoiminnassa.
- Toivola, M. 2007. Samassa veneessä ollaan: tukitoimet inklusion toteutumiseen leirillä. Rovaniemen Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelma.
- Vammaisurheilu tutuksi -lajikortit (2005), toim. Riikka Juntunen. Suomen Invalidien Urheiluliitto/ Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke.
- Viitanen, M., Lilja, K. (toim.) 2006. Löydä liikunta -opas kerhokapteenille. Nuori Suomi.
- Waden, K. 2008. Kysely Liikuntaa Kaikille Lapsille -hankkeen koulutuksiin vuosina 2004-2005 osallistuneille. Koulutusten arviointi. Liikunnan perustutkimuksen opinnäytetyö. Liikuntakeskus Pajulahti.
- Yhteinen ja kaikille avoin liikunta - Erityisliikunnan yhteistyön ja integraation kehittäminen suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaosto. Helsinki, 26.9.2005. Opetusministeriö.

Internetpalvelut

- www.nuorisuomi.fi
(Suunnittele liikuntaa -nettipalvelu)
- www.liikuntaakaikillelapsille.info
(LKL-hankkeen materiaalit ja oppaat)
- www.siu.fi (materiaalit ja oppaat)
- www.sklu.fi
- www.nkl.fi
- www.kaikilleavoin.fi
- <http://moniviestin.jyu.fi/ohjelmat/sport/eki/koe/>
(Ekin jumppavideoita)

**Liite 1:
Hankkeen arviointihaastattelut 6.10.2007–26.2.2008
ja haastattelurunko**

Kumppani	päivä	paikka	kumppanin edustajia	haastattelijoita
ESLU	6.10. 2007	Helsinki	2	(2)
ERIKU	23.10. 2007	Helsinki	2	(1)
Kaikille avoin / Kide	24.10. 2007	Helsinki	4	(2)
HLU	12.11. 2007	Tampere	2	(2)
SAKU	13.11.2007	Tampere	2	(2)
P-Savo	19.11.2007	Kuopio	3	(2)
Liiku Pori	20.11. 2007	Pori	2	(2)
Liiku Turku	21.11. 2007	Turku	3	(2)
PokaLi	3.12. 2007	Joensuu	1	(1)
KymLi	12.12. 2007	Kouvola	2	(2)
SIU	18.12. 2007	Helsinki	3	(2)
PoPLi	2.1. 2008	Oulu	2	(1)
KesLi	8.1. 2008	Jyväskylä	2	(2)
LapLi	14.1. 2008	Rovaniemi	2	(3)
PHLU	16.1.2008	Lahti	3	(2)
EKLU	29.1. 2008	Lappeenranta	2	(2)
PLU	4.2. 2008	Seinäjoki	2	(3)
SKLU	6.2. 2008	Helsinki	3	(2)
NKL	7.2. 2008	Helsinki	3	(2)
Nuori Suomi	26.2. 2008	Helsinki	3	(2)

Haastattelurunko

1. Millainen tilanne teillä oli lasten liikunnassa, kun tulitte mukaan LKL-hankkeeseen?
Mitä tapahtui ensimmäisenä?
2. Mitä konkreettisia tavoitteita teillä oli LKL-hankkeelle/yhteistyölle?
3. Miten tavoitteet ovat toteutuneet? Mitkä ovat/eivät ole toteutuneet ja miksi?
4. Mitä odottamattomia vaikutuksia (hyviä tai huonoja) LKL-hankkeella tai yhteistyöllä on ollut?
5. Mitä tekisit toisin, jos voisit alkaa uudelleen?
6. Jäätkö kaipaamaan jotakin, kun hanke loppuu – mitä?
7. Mitä LKL-hankkeen kautta löydettyjä sisältöjä, palveluja, toimintatapoja jne jää elämään?
Missä muodossa ja minne?
8. Mitä toiveita tai odotuksia teillä on vammaisurheilujärjestöille, Kaikille avoin -ohjelmatyölle tai jollekin muulle toimijalle?

Liite 2: Liikuntaa Kaikille Lapsille -hankkeen tavoitteet (2003) ja vaikutukset vuoteen 2006

Lajiliitot ja Nuori Suomi

- Nuoressa Suomessa on inklusioivastaava ja asenteellinen tilaus asialle.
- Nuori Suomi osaa ohjata neuvoja kysyvät oikeaan suuntaan.
- Alueelliset inklusioivastaavat on saatu alueille.
- Monipuolinen liikunta sisältää moniarvoisen liikunnan mahdollisuudet.

Seurat, iltapäivä- ja aamupäiväkerhot sekä muut liikuntaa vapaaehtoisesti ohjaavat

- On syntynyt yleisiä liikuntakerhoja ja toimintaa, jotka ovat esteettömiä fyysisesti ja asenteellisesti.
- Ohjaajat uskaltavat ottaa vastaan erityistä tukea tarvitsevia lapsia yleisiin kerhoihin ja harrastusryhmiin.
- Ohjaajat osaavat hakea neuvoja ja koulutusta kaikille avoimen liikunnan toteuttamiseen.
- Ohjaajat osaavat rakentaa paikallisia yhteistyöverkostoja kaikille avoimen ja soveltuvan liikuntatarjonnan toteuttamiseksi eri paikkakunnille.
- Erityisliikunnan lisäksi tarjolla on kaikille avointa ja soveltuvaa liikuntaa. Perhe ja lapsi ratkaisevat missä, mitä ja miten lapsi harrastaa.

Liikunnan ammattilaiset kouluissa ja päiväkodeissa

- Liikunnan soveltamisen mahdollisuudet eivät sulje ketään pois liikunnasta.
- Laadukasta koulu- ja päiväkotiliikuntaa on tarjolla kaikille.
- Ammattilaiset osaavat käyttää käänteisen vammaisurheilun pelejä ja muotoja osana erilaisuuden kohtaamista/asennekasvatusta kouluissa.

Vammaisurheilu yhdentyy

- On syntynyt yhtenäinen vammaisurheilun koulutusjärjestelmä.
- LKL-hanke on tapa toimia yhdessä (SIU, SKLU, NKL) ja viedä tasa-arvoista liikuntakulttuuria eteenpäin lajiliittoihin ja seuroihin.
- LKL-hanke on väylä oman liiton lajinomaisempaan toimintaan ("liikuntaketju" -ajattelu) joko vertaisryhmässä (esim. maalipalloryhmä) tai ikätoverin kanssa seurassa (integroituna seuratoimintaan).
- Vammaisten lasten vanhemmat ovat valmiita maksamaan laadukkaasta liikunnasta (kuntoutuksesta harrasteliikuntaan).
- Yhteistyö kuntoutuksen ja vapaa-ajan liikunnan harrastamisen kanssa toimii.
- Asennekasvatus eri vammairyhmien kesken. Yhdistävä tekijä on liikunta/laji, ei vamma.
- Vanhemmat luontevasti mukaan liikuntatoimintaan (sisällöllistä rikkautta pelivälineillä vammaisten lasten perheiden kokoontumisiin).
- On syntynyt uusia sisältöjä ja tapoja toimia vaikea- ja monivammaisten sekä muiden väliin-putoajien liikuntaan saattamiseksi yhteistyössä kuntoutuksen-, kasvatuksen-, sosiaali- ja liikuntaalojen toimijoiden kanssa.
- Yhä harvempi putoaa pois liikunnan palveluista.

Lähde:
Hankehakemus Opetusministeriölle
8.10.2003

Liite 3: Leirikysely 2007 leireille osallistuneille

Kesän 2007 leireille osallistuneiden erityistä tukea tarvitsevien lasten perheille (30) lähetettiin keväällä 2008 kysely leirin onnistumisesta. Kyselyn toteuttivat Lahden Ammattikorkeakoulun opiskelijat Tero Somervuori ja Sanna Kaaria osana tekeillä olevaa opinäytetyötään. Vastaajia oli 17. Taulukkoon on koottu plussat ja miinukset.

Leirin markkinointi

- + Leiriohjaajan soitto etukäteen oli tärkeää ja hienoa
- Tietoa saatiin vasta leirin alkaessa, ei ennakoon
- Enemmän tietoa esitteeseen
- Tietoja on pitänyt "kaivella esiin"
- Lehti-ilmoituksessa ei selvinnyt, että vammaiset lapsetkin voivat osallistua
- Esitteessä huonosti infottu Futuuri-osuudesta

Olosuhteet ja ympäristö

- + Avustajat mukavia ja reippaita, riittävästi
- Aloitustilaisuus 2. kerroksessa, johon lapsen oli vaikeaa päästä
- Toisinaan oli kiire aikataulu
- Disco ja aloitus 2. kerroksessa, johon vaikeaa päästä
- Ahdas luokka majoitus
- Majoitustilat 2. kerroksessa, ei hissiä

Leiriohjelmat

Mukavaa leirillä oli:	Leirillä en pitänyt:
Laiskottelu	Liian vähän toimintaa
Paljon toimintaa	Seinäkiipeily
Kaikki oli kivaa	Tiukka aikataulu x 2
Mönkijällä ajelu x 3	Ahdas majoitus
Uiminen	Ruokajärjestelyt kangertelivat
Lajiharjoitukset	
Disco	
Leiriolympialaiset	
Hyvä ruoka	
Kivat ohjaajat	
Kaverit	

Asenteet ja ilmapiiri

- Liian kiireinen tunnelma
- Väljempi aikataulu

Vapaat kommentit

- + Leirin ohjaajat mahtavia persoonia, joiden asenteella ja ennakkoluulottomuudella oli tärkeä vaikutus koko leirin onnistumiseen
- + Kivaa kun tällaisia leirejä järjestetään
- + Vetäjät/vastuuhenkilöt olivat ammattitaitoisia
- + Parasta olivat ohjaajat
- + Mahtavat ohjaajat
- + Tärkeää, kun lapsen taidot ja itsenäistyminen etenee, hänen on mahdollista päästä pehmeästi ns. normilasten leirille
- + Terveiden ja erityislasten sekoittaminen tosi hieno juttu, vanhemmilla turvallinen olo
- + Mukavaa, että erityislapset saavat osallistua terveiden lasten joukossa erilaisiin liikunta-kokemuksiin ja leirielämään
- + Leiri tarjosi runsaasti uusia elämyksiä! Hienoa, että erityislapset pääsevät muiden joukkoon tasavertaisina, ja saavat kokeilla "extreme-kokemuksia"!

Liite 4: Tarina kehityskumppanuudesta

Svolin Kaikille avoin -työryhmä eteni erityisliikunnasta inklusioon

"Kun muistio saapui, se oli nimellä Kaikille avoin voimistelu. Erityisryhmä oli jäänyt pois. Hienoa." (päiväkirjasta 26.2.2007)

Vuodesta 2003 alkaen LKL-hankkeen rinnalla toteutettiin Nuoren Suomen tuella kolmivuotinen lajiliittohanke, jossa inklusiotyöstä kiinnostuneita lajiliittoja tuettiin ottamaan mukaan toimintaansa vammaisia ja erityistukea tarvitsevia lapsia. Keväällä 2005 otin yhteyttä Jyväskylän yliopiston telinevoimistelun lehtoriin Erkki Tervoon, joka on aikoinaan kehittänyt Tosikulmanoja-ohjelman kehitysvammaisille. Ryhdyimme ideoimaan Tosikulmanojaa matalan kynnyksen jumppaohjeistuksena kaikille lapsille. Jo kesäkuussa Liikunnan telinesaliin kutsuttiin LKL-kouluuttajien ohella testiryhmä liikunta-, näkö- ja monivammaisista lapsista. Kokemuksista innostuneena Tosikulmanoja toteutettiin jo syksyllä osana Apuvälinemessujen Liikuntamaata. Eki kuvasi pysäyttäviä videopätkiä lapsista, jotka pääsivät ensimmäistä kertaa ilmavolttipatjalle pomppimaan ja nojapuille heilumaan. Kokeilu oli onnistunut ja innostava. Vammaisille lapsille tilaisuus oli ensimmäinen, jossa he pääsivät oikeille telinejumppatelineille.

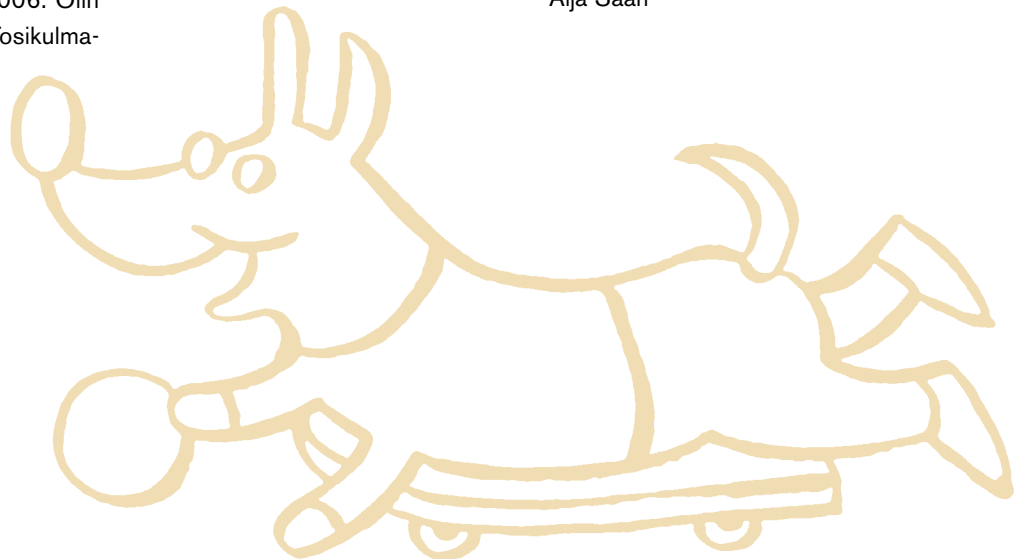
Svolin Kaikille avoin voimistelu -työryhmä käynnistyi erityisliikunnan työryhmänä 1.3.2006. Olin mukana asiantuntijana ja konsulttina. Tosikulma-

nojan menestys kotimaassa ja kansainvälisesti, Erkin käytännön esimerkit ja kuvamateriaalit toivat erityisliikunta-temaan ja kokouksiin konkretiaa. Emme puhuneet abstraktista "ehkä-joku-vammaisen-henkilö-tulee-joskus-seuraan" -ajatuksesta, vaan erilaisista elävistä ihmisistä rikastuttavana osana voimisteluperhettä.

Konsulttina ja kehityskumppanina toimimista helpotti oma sisäpuolisuuteni entisenä telinevoimistelijana. Lajikulttuuri oli tuttu. Työni kautta pystyin pitämään työryhmää ajan tasalla kansainvälisistä inklusiokeskusteluista, integraatio-inklusioprosesseista ja kotimaan tapahtumista. Svolilaiset lähtivät mukaan kotimaisiin koulutuksiin ja muokkasivat niiden perusteella omia liittokohtaisia käytäntöjään, termejään ja etenemismallejaan. Svolin kaksivuotinen prosessi työryhmän käynnistämisestä alkaen on ollut etenemistä erityisliikunnan ja erityisliikkujien tarpeiden tiedostamisesta kohti inklusiota.

Viimeisissä kokouksissa painopiste on jo ollut kaikille avoimen voimistelun toteutumisen ehdoissa ja esteissä. Roolini muuttui prosessin aikana käynnistäjästä ja asiantuntijasta ulkopuoliseksi asiantuntijaksi, kyseenalaistajaksi ja sparraajaksi.

Aija Saari

Liite 5: Hankkeen yhteistyöverkosto 2002–2008

A

Ahos-säätiö (kansainväliset koulutukset)
Aivohalvaus- ja Dysfasialiitto ry (leirit)
Ammattikorkeakoulut (koulutus, opinnäytetyöt)

- Etelä-Karjalan Ammattikorkeakoulu
- Lahden Ammattikorkeakoulu
- Metropolia Ammattikorkeakoulu (entinen Stadia)
- Rovaniemen Ammattikorkeakoulu
- Satakunnan Ammattikorkeakoulu
- Sydväst Yrkeshögskola

Arla-instituutti, Espoo (liikuntatutorkoulutus, tapahtumat)
Autismi- ja Aspergerliitto ry (leirit, viestintä)

E

Erityiskoulut

- Ruskeasuon koulu
- Mäntykankaan koulu
- Tervaväylän koulu (pilotteja, tapahtumia)

Erityislasten omaiset ELO ry Rovaniemi (viestintä, koulutus)
Erityisliikuntaa kuntiin 2005–2007 -kehittämisen ja konsultointiprojekti (ERIKU) (koulutus)
Erityisliikuntaa kuntiin 2007–2009 -kehittämisen ja konsultointiprojekti
Esteettä luontoon liikkumaan (ELL) -hanke 2005–2007 (koulutusyhteistyö, laaja-alaisen esteettömyyden ja saavutettavuuden työstö)
Expomark Oy (Liikuntamaa / Temppu & taito -osasto)

H

Harvinaiset-verkosto (tapahtumat)
Helsinki kaikille -projekti (Helsinki liikkeelle -tapahtuma 2005)
Hippalot, Hämeenlinnan kaupungin lasten ja nuorten kulttuuri- ja taidetapahtuma (tapahtumat)

I

Invalidiin ilta- ja päivätoiminnan kehittämisprojekti (hankkeen käynnistys 2002, opastyö, koulutukset)

J

Jyväskylän yliopisto / liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta (hankkeen hallinto, yhteinen kehitystyö, koulutukset)

K

Kaikille avoin -ohjelma (koulutus, kehityskumppanuus, kohtaamiset-kehitystyö)
Keskuspuiston ammattiopisto, L2-Linkki liikuntaan -hanke 2004 (koulutus, tapahtumat, kehitystyö vaikea- ja monivammaisten liikuntaan)

L

Lapin yliopisto, kasvatustieteen tiedekunta (koulutus)
Liikuntatieteellinen Seura (Erityisliikuntaa kuntiin -hankkeet, erityisliikunnan neuvottelupäivät 2002, 2004, 2006)
LIKES / Lasten ja nuorten elämäntavan tutkimusyksikkö LINET

M

Malike-toiminta (yhteinen ideointi, vaikeavammaisten liikkujien sisältökehittäminen "Movali")

O

Opetusministeriön liikuntayksikkö

- erityisliikunnan jaosto (kouluttajatapaamiset, erityisliikunnan neuvottelupäivät)
- lasten ja nuorten liikuntaohjelma 1999–2003, 2004–2008

N

Nuori Suomi ry

- Silja Spurt -ohjaajakoulutukset, Varpaat vauhtiin -kampanja, Suunnittelen liikuntaan -sivusto, Liikkujaksi-koulutus, lasten liikunnan kouluttaja-koulutus, ilta- ja päivätoiminnan kehittäminen, hankkeen lajiliittotuki & hallinto.

R

Rovala opisto, Rovaniemi (koulutus, tapahtumat)
Rovaniemen sosiaali- ja terveysalan oppilaitos (koulutus, tapahtumat)

S

- Sokeain Lasten Tuki ry
- Soveltava Liikunta ry (tiedotus)
- Soveltavan liikunnan apuvälinetoiminta SOLIA (koulutus, tapahtumat, välinekehittely)
- Soveltavan talviliikunnan kehityshanke 2001–2004 (talvilajien inklusiivisyys)
- Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuuri- ja urheilu-liitto, SAKU ry (koulutus, liikuntatutorit)
- Suomen Hiihdonopettajat ry (Verneriihihtokoulu)
- Suomen Judoliitto (Sovelletun Judon ohjaajaopas, Sovellettu judo erityisryhmien ohjaajille dvd)
- Suomen Latu (perheliikunta, oppaat, muumiihihtokoulut)
- Suomen Liikunta ja Urheilu SLU (koulutus)
- Suomen Palloliitto (erityisfudis koulutukset, Palloilun aapinen 2005)
- Suomen Paralympiakomitea (Integraatio- ja inklusiivisyysyhteistyö, tapahtumat)
- Suomen Purjehtijaliitto (Jollakoulun ohjaajan opas)
- Suomen Salibandyliitto (Ota minut mukaan salibandyyn -opas 2005)
- Suomen Taitoluisteluliitto (Soveltava taitoluistelun ohjaajakoulutukset)
- Suomen Voimisteluliitto SVOLI (Kaikille avoin voimistelu -työryhmä, Tosikulmanoja-yhteistyö / Erkki Tervo)
- Suomen Uimaliitto
- Suomen Uimaopetus- ja hengenpelastusliitto SUH (Harrasteuintiprojekti 2004–2006)
- Suomen Urheiluliitto (LUM urheilukoulupilotti 2004–2005)
- Suomen Voimistelu- ja liikuntaseurat SVOLI (kehitystyö, Tosikulmanoja)
- SLU-alueet (leirit, lasten liikunnan ohjaajakoulutus, yhteinen kehittäminen)
- Etelä-Karjalan Liikunta ja Urheilu ry
 - Etelä-Savon Liikunta ry
 - Etelä-Suomen Liikunta ja Urheilu ry
 - Hämeen Liikunta ja Urheilu ry
 - Kainuun Liikunta ry
 - Keski-Pohjanmaan Liikunta ry

- Keski-Suomen Liikunta ry
 - Kymenlaakson Liikunta ry
 - Lapin Liikunta ry
 - Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry
 - Pohjanmaan Liikunta ja Urheilu ry
 - Pohjois-Karjalan Liikunta ry
 - Pohjois-Pohjanmaan Liikunta ry (Aluepilotti, koulutuskoordinointi, Liikuntahaipakka-kiertue)
 - Pohjois-Savon Liikunta ry
 - Päijät-Hämeen Liikunta ja Urheilu ry
- Svenska Handikappidrottsförbundet SHIF / Norrbotten (koulutus, tapahtumat)

T

- Teli-perheliikuntaverkosto (Porukalla-kirja & verkosto-toiminta)
- Tevella (välineyhteistyö, esite, tuotekehittely, koulutus, tapahtumat)

U

- Urheiluopistot
- Eerikkilän Urheiluopisto
 - Kuortaneen urheiluopisto
 - Lapin urheiluopisto
 - Liikuntakeskus Pajulahti
 - Suomen Urheiluopisto
 - Virpiniemen Urheiluopisto
 - Solvalla Idrottsinstitut
 - Yrkeshögskolan Sydväst / Solvalla Idrottsinstitut

V

- Valmentaja- ja ohjaajakoulutuksen kehittäminen VOK
- Valtion taidemuseo, KEHYS / Kulttuurilla kaikille (koulutusyhteistyö)

Liite 6: Kouluttajakoulutus, seminaarit ja ohjaajakoulutus 2002–2008

	2002	2003	2004
Kouluttajakoulutus	Youth Sport Trust TOP Trainer, Englanti 22.–25.5. (12)	Kouluttajakoulutus, Hoikka 29.–30.11. (19)	Kouluttajakoulutus (Sherborne), Tuusula 26.–27.5. (20) Kouluttajakoulutus, Helsinki 26.–27.11. (26)
Seminaarit	Kerho-ohjaajat, Maunulan urheiluhalli 3.–4.11. (75) Erityisliikunnan neuvottelupäivät / Kaikille avoin liikunta-teemaseminaari, Helsinki 5.11.	Perheliikuntaseminaari 5.3. (50) Näköaloja tulevaisuuden tekijöille, Vierumäki 24.–25.9. (100) Kasvattajaseminaari, Joensuu 27.9. Erityisliikunnanohjaajien työseminaari 4.9. (30)	
Ohjaajakoulutus	Soveltavan talviliikunnan koulutus- ja kehityspäivät, Lahti 15.–16.8. Kaikki liikkeelle – erilainen oppija ryhmässä, Lappeenranta 14.9. TOP sport -koulutus, Eerikkilä 27.11. Soveltava lasten liikunta, Rovaniemi 1.–26.9. (11)	Ohjaajakoulutus/kurssit: <ul style="list-style-type: none"> • Jyväskylä 3.1 (20) • Silja Spurt 1.–2.2. (40) • Nuori Suomi / lajiliittojen nuorisovastaavat, Pajulahti, 10.–11.2. (20) • Littoinen 4.4. (20) • Vierumäki 9.5. (20) • Hämeen kesäyliopisto 10.–11.6. (15) • Lasten liikuttajat 15.–17.11. (35) • Ohjaajakoulutus, Helsinki (Stadia) 22.9. (32) • Liikuntamyly 13.8. (18) Liikuntaa Kaikille Lapsille -koulutukset (125) <ul style="list-style-type: none"> • Lahti 10.1. ja 24.4. • Haukipudas 22.–23.5. • Kouvola 15.–16.5. • Kerava 21.–22.8. • Rovaniemi 14.–15.8. • Kuopio 4.–5.9. • Vaasa 18.–19.9. • Oulu 9.–10.10. 	Liikuntaa Kaikille Lapsille -koulutukset: <ul style="list-style-type: none"> • Lahti 10.1. ja 24.4. (10) • Pajulahden liikuntakeskus 22.4. ja 28.4. (30) • Kouvola 15.–16.5. (14) • Haukipudas 22.–23.5. (14) • Rovaniemi 14.–15.8. (19) • Kerava 21.–22.8. (18) • Kuopio 4.–5.9. (15) • Vaasa 18.–19.9. (18) • Haukipudas 9.–10.10. (19) Muut koulutukset: <ul style="list-style-type: none"> • Jyväskylä 26.8. (30) • Vierumäki 9.10. (29) • Leiriohjaajakoulutus, Kurikka 30.6. (100)

2005	2006	2007	2008
<p>Kouluttajakoulutus Tosikulmanoja, Jyväskylä 9.6. (16)</p> <p>Kouluttajakoulutus, Tampere, 21.–22.10 (31)</p>	<p>Superkouluttajapäivä, Helsinki 18.5. (9)</p> <p>Kouluttajakoulutus, Virpiniemi 6.–7.10. (20)</p>	<p>Nuori Suomi kouluttajakoulutus, Varala 26.–28.1. (12)</p> <p>Kouluttajakoulutus, Tuusula 25.–26.5. (18)</p>	<p>Jyväskylä 3.–5.6. (16)</p>
<p>Yhdessä ja erikseen, Tampere 22.10. (45)</p> <p>Idrott för alla barn, Ahvenanmaa 6.–5.10. (200)</p>	<p>Ideota Australiasta / Avoimet ovet, Helsinki 22.8. (42)</p> <p>Ideota Australiasta / Vammaisurheilu tutuksi 25.8. (35)</p> <p>Erytysliikunnan päivät 23.–24.8. / Lasten ja nuorten soveltava liikunta -teemaseminaari</p> <p>Opettajien veso, Loimaa 28.1. (120)</p> <p>Liikkujaksi-pilotti, Pori 6.2. (29)</p>	<p>Australia, Seminaari 11.–25.8. (9)</p> <p>Suomesta suunnannäyttäjä, Helsinki 4.12. (65)</p>	
<p>Liikuntaa Kaikille Lapsille -koulutukset:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turku 18.–19.1. (23) • Oulu 2.3. ja 4.3. (20) • Kauhajoki 12.–13.3. (12) • Lappeenranta 19.–20.3. (14) • Haukipudas 23.–24.4. (16) • Vaasa 2.–3.5. (42) • Mikkeli 3.–4.9. (12) • Tampere 17.–18.9. (22) • Ilmajoki 23.–25.9. (34) • Jyväskylä 1.–2.10. (9) • Helsinki 19.–20.11. (8) <p>Muut koulutukset:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yhdessä ja erikseen, Siilinjärvi 16.11. (35) • Tampere, Saku ry 7.10. (28) • Arlainsituutin liikuntatutor -koulutus, kevät 2005 (12) • Espoo, Sporttitorikoulutus 6.4. (18) • Lempäälä, Leiriohjaajakoulutus 28.5. (30) • Joensuu, Leiriohjaajakoulutus 28.5. (70) • Rauma, Struktuuria liikuntaan koulutus 16.9. (27) • Espoo, Eriäinen oppija liikuntaryhmässä 16.4. • Helsinki, Eriäinen oppija liikuntaryhmässä 19.–20.11. 	<p>Liikuntaa Kaikille Lapsille -koulutukset:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turku 14.–15.1.(15) • Kajaani 18.–19.2. (21) • Mikkeli 25.4. (16) • Kuopio 28.–29.10. (15) • Haukipudas 1.–2.4. (21) • Lohja 5.–6.6. (29) <p>Iltapäivätoiminnan koulutuspäivä PHLU, Vierumäki 14.10.</p> <p>Yhdessä ja erikseen -lyhytkurssit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turku 12.1. (30) • Jyväskylä 22.2. (16) • Turku 25.3. (60) • Seinäjoki 25.3. (15) • Oulu 11.5. (11) • Kuopio 22.9. (22) <p>Opettajien veso, Lahti 1.4. (14)</p>		

Liite 7: Työpajat, tapahtumat ja leirit 2002–2008

	2002	2003	2004
Työpaja/ Tapahtuma	<p>Soveltava talviliikuntapäivä, maaliskuu Rovaniemi (100)</p> <p>Eryityskoulujen, erityisammattikoulun ja työkeskusten yu-kisat ja LKL-työpaja, Rovaniemi 5.9. (100)</p>	<p>Soveltavan talviliikunnan päivä, Espoo 25.1. (100)</p> <p>Special Olympics jalkapalloviikko, 22.–29.4. (1 000)</p> <p>Liikuntamyly, Helsinki 10.5. (100)</p> <p>Kunto Kukkaan, Lappeenranta 13.5. (40)</p> <p>LKL-työpaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oulu 1.6. (25) • Kuopio 14.6. (500) • Porvoo 16.8. (20) <p>Yli rajojen, Vaasa 8.11. (200)</p> <p>Eryityskoulujen, erityisammattikoulun ja työkeskusten yu-kisat ja LKL-työpaja, Rovaniemi 4.9. (100)</p> <p>Soveltava talviliikuntapäivä, maaliskuu Rovaniemi (300)</p>	<p>Laakavuoren ala-aste, Helsinki 23.4. (15)</p> <p>Jalkapallopäivä, Myllypuro, Helsinki 7.5. (350)</p> <p>Linkki liikuntaan & LKL-työpaja, Espoo 3.8.</p> <p>Hangan erilaiset oppijat, Hanko 6.10. (25)</p> <p>Kaamos kumoon, Rovaniemi 7.2. (120)</p> <p>Eryityskoulujen, erityisammattikoulun ja työkeskusten yu-kisat ja LKL-työpaja, Rovaniemi 10.9. (100)</p> <p>Soveltava talviliikuntapäivä, Rovaniemi maaliskuu (350)</p>
Leirit	<p>Temppuleiri, HLU, Virrat 4.–7.6. (7)</p> <p>Luontoleiri, Mikkeli 3.–6.6. (12)</p> <p>Pitkis-Sport, Liiku, Kokemäki 1.–5.7. (17)</p> <p>Hiukkisleiri, PoPli, Oulu 11.–13.6. (8)</p>	<p>Soveltava Sporttileiri, KymLi, Kouvola 3.–6.6. (8)</p> <p>Soveltava Sporttileiri, HLU, Virrat 10.–13.6. (10)</p> <p>Nuori Suomi Sporttileiri, PoKaLi, Joensuu 10.–13.6. (19)</p> <p>Soveltava Sporttileiri, LapLi, Rovaniemi 2.–5.6. (13)</p> <p>Seikkailuleiri, PoPLi, Oulu 3.–5.6. (1)</p> <p>Pitkis-Sport Futuuri ja lajileirit, Liiku 30.6.–4.7. (25)</p> <p>Erä- ja luontoleiri, Oittaa 5.–8.8.(7)</p>	<p>Soveltava Sporttileiri, HLU, Ikaalinen 1.–4.6. (10)</p> <p>Sporttiacion soveltava sporttileiri, KymLi, Kouvola 1.–4.6. (5)</p> <p>Sporttileiri, PoKaLi, Joensuu 1.–4.6. (16)</p> <p>Soveltava Sporttileiri, LapLi, Rovaniemi 30.5.–3.6. (15)</p> <p>Pitkis-Sport Futuuri ja lajileirit, Liiku, Kokemäki 5.–9.7. (31)</p> <p>Erä- ja luontoleiri, Espoo (Oittaa) 3.–6.8. (12)</p>

2005	2006	2007	2008
<p>Junior Games -kevätkisat, Kuortane 13.–14.4. (100)</p> <p>Kaikille – Liikuntatapahtuma, Pirkkolan urheilupuisto, Helsinki 21.5. (500)</p> <p>Sporttitori yleisurheilun vammaisten EM-kisoissa, Espoo 22.–26.8. (3 000)</p> <p>Liikuntamaa – Temppu & Taito, Tampere (Pirkkahalli) 20.–22.10. (5 000)</p> <p>Junior Games -syyskisat, Jyväskylä 30.11. (325)</p> <p>Eryityskoulujen, erityisammattikoulun ja työkeskusten yu-kisat ja LKL-työpaja, Rovaniemi 3.9. (100)</p> <p>Soveltava talviliikuntapäivä, Rovaniemi maaliskuu (350)</p> <p>Vierumäki 16.9. (15)</p>	<p>Sporttitorikiertue (1500):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kuopio 4.10. • Joensuu 5.10. • Rovaniemi 11.10. • Vaasa 12.10. • Mikkeli 18.10. • Lappeenranta 19.10. • Helsinki 26.10. • Oulu 1.11. • Pori 2.11. • Tampere 8.11. • Turku 9.11. • Tuusula 16.11. • Jyväskylä 29.11. • Espoo 5.12. • Pajulahti, Nastola, 15.12. <p>Perheliikuntapäivä, Hämeenlinna 13.5. (1 000)</p> <p>Supergames, Kauhajoki 30.8. (130)</p> <p>Soveltava talviliikuntapäivä, Rovaniemi maaliskuu (350)</p>	<p>Eirilainen koulupäivä, Helsinki 8.3. (24)</p> <p>Eirilainen koulupäivä, Helsinki 27.9. (16)</p> <p>Eirilainen koulupäivä, Apuvälinemessut, Tampere 8.–10.11. (500)</p> <p>Soveltava talviliikuntapäivä, Rovaniemi maaliskuu (380)</p> <p>Hippalot, Hämeenlinna 5.8. (1 000)</p>	
<p>Soveltava Sporttileiri, Lapin Liikunta, Rovaniemi 6.–9.6. (15)</p> <p>Soveltava sporttileiri, HLU, Lempäälä 7.–10.6. (11)</p> <p>Soveltava sporttiaction, KymLi, Kouvola 7.–10.6. (11)</p> <p>Sporttileiri, PoKaLi, Joensuu 7.–10.6. (15)</p> <p>Pitkis-Sport Futuuri ja lajileirit, Liiku, Kouvola 4.–6.7. (32)</p>	<p>Soveltavat Sporttileirit</p> <ul style="list-style-type: none"> • LaPLi, Rovaniemi 4.–7.6. (15) • KymLi, Kouvola 6.–9.6. (8) • PoKaLi, Joensuu 6.–9.6. (14) • PSL, Siilinjärvi 14.–16.6. (10) • HLU, Vammala 19.–22.6. (10) • Pitkis-Sport, Kokemäki 3.–7.7. (20) • Liiku Sporttis, Salo 1.–3.8. (12) 	<p>Soveltavat Sporttileirit</p> <ul style="list-style-type: none"> • LapLi, Rovaniemi 3.–6.6. (18) • PoKaLi, Joensuu 5.–8.6. (11) • KymLi, Kouvola 12.–15.6. (9) • PSL, Siilinjärvi 6.–8.6. (11) • HLU, Virrat 11.–14.6. (10) • PHLU, Vierumäki 11.–14.6. (15) • ESLU, Hyvinkää, Riihimäki, Tuusula, leirit 5 kpl (16) • Pitkis-Sport, Kokemäki 3.–7.7. (18) • Liiku Sporttis, Salo 1.–3.8. (11) 	<p>Soveltavat Sporttileirit</p> <ul style="list-style-type: none"> • LapLi, Rovaniemi 2.–5.6. (8) • KesLi, Viitasaari 2.–6.6. (7) • PoKaLi, Joensuu 3.–6.6. (12) • PSL, Siilinjärvi 11.–13.6. (8) • KymLi, Kouvola 10.–13.6. (4) • PHLU, Vierumäen leiritulet, Vierumäki 9.–12.6. • HLU, Virrat 9.–12.6. (10) • PLU, Nurmo 12.–15.6. (1) • Liiku, Salo 5.–8.8. (7) • Pitkis-Sport, Liiku, Kokemäki 3.–7.7. (18) • ESLU:n leirit, Riihimäki, Hyvinkää, Tuusula (4 leiriä, 7 lasta)

KOHTAAMISIA LASTEN LIKUNNASSA

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke 2002–2008

Aija Saari (toim.), Sari Rautio & Virpi Remahl

”LKL hankkeessa on ollut hyvää se, miten paikallinen hankejeesus kuvasi onnistunutta projektia: ’Kun se hankkeen aika on niin kuin se mäkihyppymäki, niin sitten hankkeen jälkeinen elämä on se liito eteenpäin.’ Ei hankkeen aikana saadut tulokset ole olennaisia vaan se, mitä tehdään sen jälkeen. Ei ole vaan yksi keikka joka tehtiin, asia jää elämään.”

Liikuntaa Kaikille Lapsille -hanke (2002–2008) käynnistyi kolmen suomalaisen vammaisurheilujärjestön vastauksena muutokseen toimintaympäristössä. Hankkeen tavoitteena oli muokata suomalaista liikuntakulttuuria sellaiseksi, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen olisi helpompaa osallistua yleiseen liikuntatarjontaan. Osallistumiskynnyksen madaltamiseen käytettiin monia keinoja, joista tärkeimmiksi jalostuivat vuosien mittaan koulutus, kohtaamiset ja kehityskumppanuus.

Raportti on kuvaus lasten liikunnan, erityisliikunnan ja vammaisurheilun toimijaverkoston kehittämisen- ja oppimisprosessista. Raportissa ovat äänessä tekijät, yhteistyökumppanit ja kouluttajat. Hankkeen myötä käsite inklusio tuli osaksi suomalaista liikuntakulttuuria. Vammaisurheilujärjestöjen keskinäinen yhteistyö tiivistyi. Paikallisia, alueellisia ja valtakunnallisia toimijaverkostoja syntyi. Suomalaisen lasten liikunnan palveluntarjonta on muuttunut ja muuttumassa siten, että yhä useampi lapsi löytää liikunnan harrastusmahdollisuuden paikallisessa iltapäiväkerhossa, urheiluseurassa tai muussa ryhmässä.